

332631

Katona József Könyvtár
Kecskemét

D51000099126

399

ZENEELMÉLET

—*—

ISKOLAI ÉS MAGÁNHASZNÁLATRA

IRTA

SZENT-GÁLY GYULA

A KECSKEMÉTI VÁROSI ZENEISKOLA IGÁZGATÓJA

50 krt.

KECSKEMÉT 1896

METZGER BÉLA KIADÁSA

C 54.049 H 97
332631

Előszó.

Zeneirodalmunk elméleti művekben, különösen olyanokban, melyek az alapelemekkel foglalkoznak, igen szegény s az a csekélyszámú mű, mely közkezen forog, nem felel meg teljesen a czélnek, mert az anyagot vagy hézagosan, vagy minden fokozat nélkül, mintegy rhapsodikusan tárgyalja, vagy oly terjedelemben s oly modorban dolgozza föl, mely a kezdő zenetanulóknak értelmi fejlettségét túlhaladja. Hogy aztán az ily tárgyalási mód mellett a tanuló csak zavaros, homályos fogalmakat képes szerezni épp a legszükségesebb alapismeretekről: az nagyon természetes.

Szükség van tehát oly tankönyvre, mely az alapismereteket fokozatosan beosztva, a tanulók értelmi fejlettségének megfelelő könnyebb modorban dolgozza föl s ez által megkönnyítse a zenetanítással foglalkozók nehéz feladatát is.

Ez a szempont vezérelt munkám megírásánál s hogy az megfelel-e a czélnek, t. kartársaim ítéletére bízom. Részemről legalább iparkodtam úgy az anyag beosztásánál, mint annak tárgyalásánál megfelelni azoknak a követelményeknek, melyeket a paedagogia előír.

Éppen azért, a fokozatosságnak megfelelően, nem tárgyalom egyfolytában pl. a hangjegyek neveinek meghatározását, az ütemeket, a hangsorokat, a rendkívüli beosztást stb., hanem apróbb részekre osztva, mi által egyrészt megkönnyítem az egésznek áttekintését, másrészt alkalmat adok a tanulónak, hogy szerzett fogalmai tiszták legyenek s meg is szilárduljanak.

A mi a tárgyalást illeti, czélszerűnek találtam az anyagot kérdések és feleletek alakjában földolgozni, mivel a kérdések által egyszerűbbé, könnyebben felfoghatóvá lesz a tárgy.

Nyelvezetben is iparkodtam megfelelni a czélnak s azért lehetőleg kerültem a nehézkes mondatszerkesztéseket.

Megjegyzem még, hogy a félhang, egész hang helyett czélszerűbbnek tartom a féltávolság, egész távolság elnevezést, mivel tulajdonképen ez az alapja az egész- és félhang-fogalom meghatározásának is s ha erről tiszta fogalmat szerez a tanuló, nem lesz nehéz a módosító jelek használatának alkalmazása sem a hangsorok képzésénél, mely különben oly sok nehézséget szokott okozni.

Szükségesnek találtam még a lágy hangsorok képzésénél az eredeti lágy hangsort venni alapul, mert csak így értheti meg a tanuló az összhangzati és dalami lágy skálák keletkezését és szerkezetét.

Jelen munkában tárgyalt anyag három évre osztható be és pedig oly módon, hogy *első* évben a Beve-

zetés, I—XXII. fejezetek, *második* évben a XXIII—XXX., *harmadik* évben a XXXI—XXXVIII. fejezetek tárgyalandók.

Munkám nagyon kevés módosítással alkalmazható az énektanításnál a polgári és felsőbb leányiskolákban, gymnasiumokban és énekegyesületeknél.

Erre tekintettel voltam az anyag tárgyalásánál is és ezért csatoltam még függelékül a »Helyes éneklés szabályai«-t is.

Az énektanításnál az anyag négy évre osztható be és pedig: *első* évben a Bevezetés, I—XIX. (a VI. fejezet kihagyásával s a IX. módosításával), *második* évben a XX—XXV. (a XXIV. fej. helyett a XXVIII. veendő), a *harmadik* évben a XXVI—XXXII (itt veendő a XXIV. fej.), a *negyedik* évben a XXXIII—XXXVIII. fejezetek tárgyalandók.

Nehéz volt a feladat, melynek megfelelni akartam s tudom, hogy hibák is lesznek munkámban. Azért arra kérem t. kartársaimat, hogy — ha szerény munkámat máskülönben célravezetőnek találják — figyelmet a hibákra fölhipni sziveskedjenek, hogy azok egy esetleges újabb kiadásnál elkerülhetők legyenek.

Kecskemét, 1895. július hó.

Szent-Gály Gyula.

Bevezetés.

1. Mi a zene?
A zene az a művészet, mely hangokból hoz létre gyönyörködtető műveket.
2. Hogyan nevezzük ezen műveket?
Ezen műveket zeneműveknek nevezzük.
3. Mi a hang?
A hang azon természeti tünemény, melyet a fül hoz tudomásunkra.
4. Minden hangot használhatunk a zenében?
Nem, csak azokat a hangokat, melyek a fülnek kelle-
mesek.
5. Hogyan nevezzük az ily hangokat?
Az ily hangokat zenei hangoknak nevezzük.
6. A zenei hangokat mi által különböztetjük meg egymástól?
A zenei hangokat az által különböztetjük meg egy-
mástól, hogy az *a-b-c* egyes betűiről nevezzük el őket.
7. Hány ilyen zenei hang van?
Hét, melyek a következők: *C, D, E, F, G, Á, H.*
8. Hogyan nevezzük ezt a hét zenei hangot?
Ezt a hét zenei hangot *törzshangoknak* nevezzük.
9. Hányféle a zene?
A zene kétféle, u. m.: hangszerzene és énekzene.
10. Mit nevezünk hangszerzenének?
Hangszerzenének nevezzük azon zenét, melyet hang-
szerek segítségével hozunk létre.
11. Mít nevezünk hangszernek?
Hangszernek az oly eszközt nevezzük, mely zenei
hangok létrehozására alkalmas, pl. a zongora, hegedű stb.
12. Mi az énekzene?

Az énekzene az, melyet hangszerveink által hozunk létre.

13. Hány főeleme van a zenének?

A zenének három főeleme van, u. m.: a dallam, ritmus és az összhang.

I. Hangok felírása, vonalrendszer.

1. Leírhatjuk-e a hangokat?

Igen, a hangokat leírhatjuk bizonyos jegyek által.

2. Hogyan nevezzük ezen jegyeket?

Ezen jegyeket, melyek vagy körök (○) vagy pontok (●), *hangjegyeknek* nevezzük.

3. Hova írjuk a hangjegyeket?

A hangjegyeket vonalakra és a vonalak közt lévő térségekre, a *vonalközre* írjuk.

4. Hány vonalat használunk?

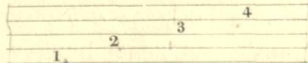
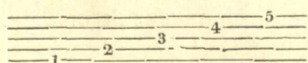
Öt vonalat, melyek vízszintesen és egymással párhuzamosan haladnak.

5. Hány vonalköz van?

Négy.

6. Honnan számítjuk a vonalakat és a vonalközöket?

A vonalakat és vonalközöket alulról fölfelé számítjuk.

7. Miért használunk a hangjegyek leírásánál vonalakat?

Azért, hogy ez által a hangok magasságát is kifejezzük.

8. Hogyan fejezzük ki a hangok magasságát a vonalak segítségével?

Úgy, hogy az első vonalon levő hangjegy mélyebb s ettől fölfelé minden vonalra és vonalközre eső hangjegy fokozatosan magasabb hangot fejez ki.

9. Hogyan nevezzük az öt vonalat és a négy vonalközt együttvéve?

Az öt vonalat és a négy vonalközt együttvéve vonalrendszernek nevezzük. *X hangjegy*

II. Hangjegyek nevei, kulcsok.

1. Mi által fejezik ki a hangjegyek az egyes hangokat?
Az által, hogy minden hangjegy valamely törzshangnak a nevét kapja.
2. Mi szükséges ahhoz, hogy a hangjegyeket így elnevezzük?
Ahhoz, hogy a hangjegyeket így elnevezzük, szükséges, hogy legalább egy hangjegynek a nevét meghatározzuk.
3. Mi által határozzuk meg egy hangjegynek a nevét?
Bizonyos jel által, melyet a vonalrendszer elejére írunk.
4. Hogyan nevezzük ezen jelet?
Ezen jelet *kulcsnak* nevezzük.
5. Hogyan történik a hangjegyek elnevezése a kulcs segítségével?

Úgy, hogy a kulcs által meghatározzuk, hogy pl. az első vonalon *e* lesz a hangjegy neve s most már nem lesz más dolgunk, mint az egymásután következő hangjegyeket abban a sorban elnevezni, a mint a törzshangok egymásután következnek, tehát az 1-ső vonalközben lenne *f*, a 2-ik vonalon *g* és így tovább.

6. Hányféle kulcs van?

Háromféle, u. m.: *G* vagy violin-kulcs , *F* vagy basszus-kulcs és a *C*-kulcs . Ezek közül a *G*-kulcs a magasabb, az *F*-kulcs a mélyebb hangok jelzésére szolgál. A *C*-kulcsot most már csak egyes hangszerknél használják.

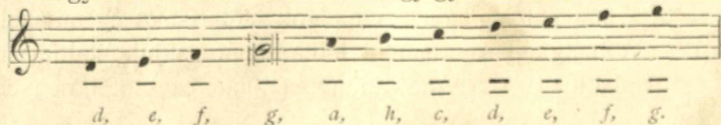
7. Mit jelent a *G*-kulcs?

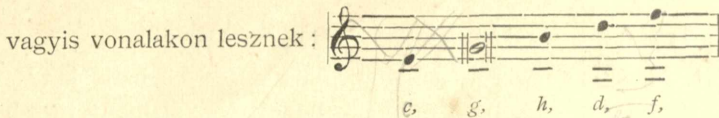
A *G*-kulcs azt jelenti, hogy a melyik vonalra írjuk, azon a vonalon *g* lesz a hangjegy neve.

8. Hányadik vonalra írjuk a *G*-kulcsot?

A *G*-kulcsot a második vonalra írjuk, a 2-ik vonalon levő hangjegy tehát *g* lesz.

9. Hogyan nevezzük a többi hangjegyet *G*-kulcsban?

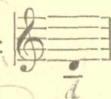
vonalközökben :

vonalrendszer fölött :

vonalrendszer alatt :

III. Hangjegyek időértéke.

1. A magasságon és mélységen kívül még mit különböztetünk meg a hangoknál?

A magasságon és mélységen kívül megkülönböztetjük még a hangoknál az *időtartamot*.

2. Mit értünk a hangok időtartama alatt?

A hangok időtartama alatt értjük azt az időt, a meddig valamely hangot hallunk.

3. Van-e szabályozva a hangok időtartama és miként?

A hangok időtartama akként van szabályozva, hogy fölveszünk egy hosszabb ideig tartó hangot és ezt *egész értékű* hangnak nevezzük. Az egész értékű hangnak idejét két részre osztjuk, mi által két félerőértéket kapunk s azt a hangot, mely az egésznek fele idejéig tart, *félerőértékű* hangnak nevezzük. A félerőértékű hang idejét ismét két részre osztjuk s akkor *negyedrészek*, a negyedrészeket ismét kétfelé osztjuk s akkor *nyolczadrészek*, majd ezeknek kétfelé osztása által *tizenhatod-*, majd *harminczkettő-*, *hatvannegyed-* és végre *százhuszonnyolczadrész* idők keletkeznek. Vannak tehát *egész-*, *fél-*, *negyed-*, *nyolczad-*, *tizenhatod-*, *harminczkettő-*, *hatvannegyed-* és *százhuszonnyolczadrész* ideig tartó hangok.

4. Kifejezik-e a hangjegyek a hangok időtartamát és mi által?

A hangjegyek a hangok időtartamát alakjuk által fejezik ki s alakjukra nézve megkülönböztetünk : egész, fél, negyed,

7. Hogyan nevezzük a különböző időtartamú hangoknak a ritmus által szabályozott sorát?

Ritmusi sornak.

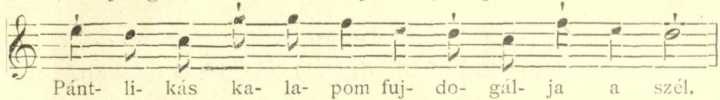
8. Mit kapunk akkor, ha egy ritmusi sornál a hangok magasságát és mélységét is figyelembe vesszük?

Dallamot.

9. Mit nevezünk tehát dallamnak?

Dallamnak nevezzük a *különböző magasságú és mélységű hangoknak a ritmus által szabályozott* egymásutánját.

Ha pl. a fentebbi ritmusi sort különböző magasságú és mélységű hangokkal töltjük ki, kapunk dallamot:

V. Ütem (taktus).

1. Mikre osztja fel a hangsúly a dallamot?

Kisebb hangcsoportokra.

2. Melyek ezen hangcsoportoknak közös tulajdonságai?

Ezen hangcsoportok közös tulajdonságai, hogy 1. minden egyes csoport egyenlő időtartamot vesz igénybe; 2. minden csoport első hangja súlyozott.

3. Hogyan nevezzük ezen csoportokat?

Ezen csoportokat *ütemeknek* nevezzük.

4. Mit nevezünk tehát ütemnek?

Ütemnek nevezzük a dallam azon kisebb hangcsoportjait, melyeknek *időtartama egyenlő* és minden csoport *első hangja súlyozott*.

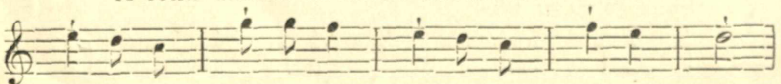
5. Mi által választjuk el egymástól az ütemeket?

Az ütemeket egy függőlegesen húzott vonal által választjuk el egymástól.

6. Hogyan nevezzük ezen vonalat?

Ezen vonalat *ütemvonalnak* nevezzük.

A fenti dallam ütemekre beosztva:

7. Ezen példa mindegyik ütemének időtartama mennyit tesz ki?

Ezen példa mindegyik ütemének időtartama 2-negyed részt tesz ki.

8. Vannak-e ezen kívül más időtartamú ütemek?

Igen.

9. Hogyan keletkeznek ezek?

Úgy, hogy a különböző időértékű hangokat vagy kétszeresen, vagy háromszorosan osztjuk be egy-egy ütembe, például minden ütembe veszünk két egész hangot, vagy olyanértékű hangokat, melyek összesen két egész értéknek felelnek meg; vagy minden ütembe veszünk 2 felet, 2 negyed, 2 nyolczadot vagy megfelelő értékű hangokat; vagy minden ütembe háromszor osztunk be egész, fél, negyed, nyolczad vagy ezeknek megfelelő értékű hangokat, pl.:

Kettős beosztás:

Hármas beosztás:

10. Hogyan nevezzük ezen ütemeket?

Úgy a kettős, mint a hármás beosztású ütemeket *egyszerű ütemeknek* nevezzük, még pedig a kettős beosztásút *párosnak*, a hármás beosztásút *páratlannak*.

11. Mi által jelöljük meg azt, hogy valamely zenedarab milyen ütemben van írva?

Egy törtszám által, melyet a vonalrendszer elejére, a kulcs után írunk.

12. Hogyan nevezzük ezen törtszámot?

Ezen törtszámot *ütemjelnek* nevezzük.

13. Hogyan jelöljük meg a föntebbi példák ütemeit ütemjelekkel?

A kettős beosztásnál az a) ütemnek jele lesz $\frac{2}{1}$, a b)-é $\frac{2}{2}$, a c)-é $\frac{2}{4}$, d)-é $\frac{2}{8}$; a hármás beosztásnál az a) ütem jele lesz $\frac{3}{1}$, b)-é $\frac{3}{2}$, a c)-é $\frac{3}{4}$, a d)-é $\frac{3}{8}$.

14. Mi által mérjük az ütemek időtartamát?

Az ütemek időtartamát az *ütemezés* által mérjük.

15. Hogyan történik az ütemezés?

Az ütemezés úgy történik, hogy minden ütemben egyenlő időközökben annyit számolunk, a milyen az ütem beosztása, tehát kettős beosztású ütemben kettőt, hármass beosztásúban hármat, még pedig olyan értékűre számolunk egyet, a milyen értékűre az ütem be van osztva. $\frac{2}{1}$ -es ütemben tehát egy egészre, $\frac{2}{2}$ -esben egy félre, $\frac{2}{4}$ -esben egy negyedre olvasunk egyet s így tovább, pl.:

Kettős beosztás:

a) $\frac{2}{1}$ e-gyet, ket-tőt b) $\frac{2}{2}$ e-gyet, ket-tőt c) $\frac{2}{4}$ e-gyet, ket-tőt d) $\frac{2}{8}$ e-gyet, ket-tőt.

Hármass beosztás:

a) $\frac{3}{1}$ e-gyet, ket-tőt, hár-mat b) $\frac{3}{2}$ e-gyet, ket-tőt, hár-mat

c) $\frac{3}{4}$ e-gyet, ket-tőt, hár-mat d) $\frac{3}{8}$ e-gyet, ket-tőt, hár-mat

16. Mi által helyettesítjük a számolást?

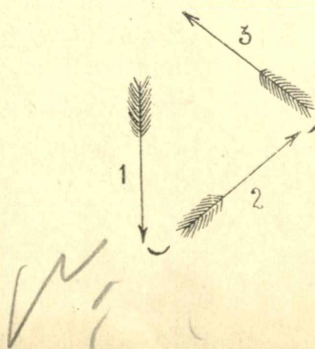
A számolást egyenlő időközökben történő látható jelzés által helyettesíthetjük.

17. Hogyan történik ezen jelzés?

Ezen jelzés vagy kéz vagy egy kis pálcza által történik, szintén a beosztásnak megfelelőleg, így:

kettős beosztású ütemeknél:

hármass beosztású ütemeknél:

VI. Hangjegyek nevei *F*-kulcsban.

1. Mít jelent az *F*-kulcs?

Az *F*-kulcs azt jelenti, hogy a melyik vonalra írjuk, azon a vonalon *f* lesz a hangjegy neve.

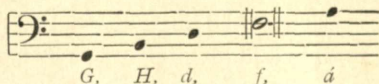
2. Hányadik vonalra írjuk az *F*-kulcsot?

Az *F*-kulcsot a negyedik vonalra írjuk, a negyedik vonalon levő hangjegy neve tehát *f* lesz.

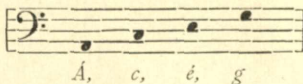
3. Hogyan nevezzük a hangjegyeket *F*-kulcsban?

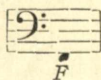
vagyis vonalakon :

vonalközökben :

vonalrendszer alatt :

vonalrendszer fölött :

VII. Szünetjegyek és időértékük.

1. Mit értünk szünetjegy alatt?

* Szünetjegy alatt értjük azon jegyet, mely arra szolgál hogy a hang szünetelését általa kifejezzük.

2. Van-e a szünetjegyeknek értékük?

Igen, mert a szünet épp úgy mint a hang, vagy egész, vagy fél, vagy negyed, nyolczad, tizenhatod, harminczketted, hatvanegyed, százhuszonnyolczad ideig tarthat.

3. Hogyan fejezik ki a szünetjegyek a szünetek tartamát?

Úgy, mint a hangjegyek, t. i. alakjuk által.

VIII. Segédvonalak.

1. Elegendő-e az öt vonal és négy vonalköz az összes hangok leírására?

Nem.

2. Hogyan járunk el, hogy a többi hangokat is leírassuk?

Úgy, hogy az öt vonal fölött és alatt is húzunk még vonalakat és az így nyert vonalakra és vonalközökre írunk tovább hangjegyeket, melyeket ismét a törzshangok sora szerint nevezünk el. Mivel azonban ez által annyira fölszaporodnék a vonalak száma, hogy rendkívül nehézé tenné a hangjegyek felismerését: az ujonnan alkalmazott vonaloknak csak azon kis részeit tartjuk meg, melyek a hangjegy megkülönböztetésére elegendők.

g, a, h, c, d, e, f

h, c, d, e, f, g, a

d, c, h, a, d, f, e

F, É, D, C, H, Á, G,

3. Hogyan nevezzük a vonalrendszer fölött és alatt így keletkezett kis vonalakat?

Mellék- vagy segédvonalaknak.

4. Honnan számítjuk a segédvonalakat?

A vonalrendszer fölött lévő segédvonalakat alulról fölfelé, a vonalrendszer alatt lévőket felülről lefelé számítjuk.

3 —
2 —
1 —

1 —
2 —
3 —

5. Miből áll tehát a vonalrendszer?

A vonalrendszer áll öt vonalból és mellék- vagy segédvonalakból. ✕

IX. Nyolczadok

1. Hányszor ismétlődik a zenében a 7 törzshang?

Nyolczszor.

2. Mik keletkeznek ezen ismétlődések által?

Ezen ismétlődések által a 7 hét hangból álló csoportok keletkeznek, melyeket *nyolczadoknak* nevezünk.

3. Miért szükséges a zenehangoknak beosztása nyolczadok szerint?

Hogy a zenei hangokat mélység és magasság szerint fokozatosan elrendezni és megkülönböztetni tudjuk.

4. Hogyan nevezzük a nyolczadokat?

1. Szubkontra, 2. kontra, 3. nagy, 4. kis, 5. egyvonásos, 6. kétvonásos, 7. háromvonásos, 8. négyvonásos nyolczad.

5. Hogyan rendezzük és különböztetjük meg a zenei hangokat a nyolczadok által?

Úgy, hogy a szubkontra-nyolczadtól kezdve — melynek hangjai a legmélyebbek — minden következő nyolczadba fokozatosan magasabb hangok jönnek. Legmagasabb hangjai a négyvonásos nyolczadnak lesznek.

6. Hogyan írjuk le az egyes nyolczadoknak megfelelő hangokat?

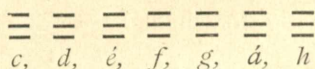
Betűk és hangjegyek által.

7. Hogyan írjuk le a nyolczadokat betűkkel?

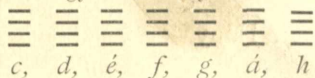
A szubkontra-nyolczad hangjait nagy betűvel, alatta két vonással írjuk le, a kontra-nyolczad hangjait nagy betűvel alatta egy vonással, a nagy nyolczad hangjait nagy betűkkel, a kis nyolczadéit kis betűkkel, az egy-, két-, három- és négyvonás nyolczadhangjait kis betűkkel, fölöttük egy, két, három, vagy négy vonással, a szerint, a milyen nyolczadba tartoznak. Az összes nyolczadok tehát betűkkel kiírva így következnek egymásután:

Szubkontra nyolczad : <u>C</u> , <u>D</u> , <u>E</u> , <u>F</u> , <u>G</u> , <u>A</u> , <u>H</u>	Kontra nyolczad : <u>C</u> , <u>D</u> , <u>E</u> , <u>F</u> , <u>G</u> , <u>A</u> , <u>H</u>	Nagy nyolczad : C, D, E, F, G, A, H
Kis nyolczad : c, d, e, f, g, a, h	Egy vonásos nyolczad : <u>c</u> , <u>d</u> , <u>e</u> , <u>f</u> , <u>g</u> , <u>a</u> , <u>h</u>	Két vonásos nyolczad : <u><u>c</u></u> , <u><u>d</u></u> , <u><u>e</u></u> , <u><u>f</u></u> , <u><u>g</u></u> , <u><u>a</u></u> , <u><u>h</u></u>

Három vonásos nyolczad :

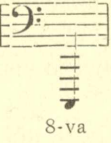

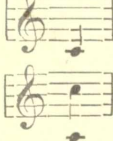
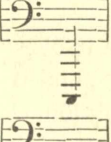

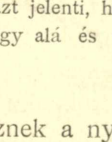
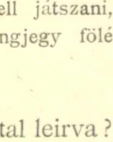
Négy vonásos nyolczad :

8. Hogyan írjuk le a különböző nyolczadok hangjait hangjegyek által?

Úgy, hogy minden hangjegy bizonyos magasságú hangot fejez ki állandóan és ezeket a hangjegyeket a különböző magasságú *C* hangok szerint fokozatosan rendezzük.

9. Hogyan írjuk le a különböző *c*-hangokat?

1. Szubkontra $\underline{\underline{C}}$ = 	5. Egyvonásos \bar{c} =
	vagy =
2. Kontra \underline{C} = 	6. Kétvonásos $\bar{\bar{c}}$ =
3. Nagy C = 	7. Háromvonásos $\bar{\bar{\bar{c}}}$ =
4. Kis c = 	8. Négyvonásos $\bar{\bar{\bar{\bar{c}}}}$ =

Jegyzet. Mit jelent ezen jegy 8-ra?

Ezen jegy azt jelenti, hogy nyolcz hanggal lejjebb kell játszani, ha a hangjegy alá és nyolczczal fölébb, ha a hangjegy fölé van írva.

10. Hogyan következnek a nyolczadok hangjegyek által leírva?

Szubkontra nyolczad :

Kontra nyolczad :

8-va

$\underline{\underline{C}}, \underline{\underline{D}}, \underline{\underline{E}}, \underline{\underline{F}}, \underline{\underline{G}}, \underline{\underline{A}}, \underline{\underline{H}}$

$\underline{\underline{C}}, \underline{\underline{D}}, \underline{\underline{E}}, \underline{\underline{F}}, \underline{\underline{G}}, \underline{\underline{A}}, \underline{\underline{H}}$

Nagy nyolczad :

Kis nyolczad :

C, D, E, F, G, A, H

c, d, e, f, g, a, h

Egyvonásos nyolczad :

Kétvonásos nyolczad :

c, d, e, f, g, a, h

c, d, e, f, g, a, h

Háromvonásos nyolczad :

Négyvonásos nyolczad :

c, d, e, f, g, a, h

c, d, e, f, g, a, h

Jegyzet. a) Mít értünk hangterjedelem alatt ?

Hangterjedelem alatt értjük a hangoknak összességét, melyet valamely hangszer vagy az emberi hang magában foglal.

b) Meddig tart a zongora hangterjedelme ?

A zongora hangterjedelme közönségesen az $\overset{\text{III}}{\text{A}}$ -tól $\overset{\text{II}}{\text{h}}$ -ig tart.

c) Meddig tart a hegedű hangterjedelme ?

A hegedű hangterjedelme a $\overset{\text{III}}{\text{g}}$ -tól $\overset{\text{II}}{\text{e}}$ -ig.

d) Hányféle az emberi hang ?

Háromféle, u. m.: férfi-, gyermek- (fiú) és női hang.

e) Hogyan osztályozzuk még a férfi-, gyermek és női hangokat hangterjedelem szerint ?

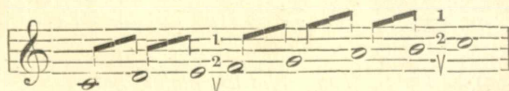
Mélyebb és magasabb férfi-, gyermek- és női hangokra.

- f) Mi a hangterjedelme a mélyebb férfi-, gyermek- és női hangnak?
A mélyebb férfihang terjedelme F -től c -ig, a mélyebb gyermek- vagy női hangé pedig g -től c -ig.
- g) Hogyan nevezzük a mélyebb férfi-, gyermek- és női hangokat?
A mélyebb férfihangokat *basszusnak*, a mélyebb gyermek és női hangokat pedig *altoknak* nevezzük.
- h) Mi a hangterjedelme a magasabb férfi-, gyermek- és női hangoknak?
A magasabb férfihang terjedelme d -től a -ig, a magasabb gyermek- és női hang terjedelme pedig c -től g -ig a fiúknál c -től c -ig a nőknél.
- i) Hogyan nevezzük a magasabb férfi-, gyermek- és női hangokat?
A magasabb férfihangot *tenornak*, a magasabb gyermek- és női hangot pedig *szopránnak* nevezzük.

X. Hangsor, hangtávolság.

1. Mit kapunk akkor, ha a 7-ik törzshang után még a következő c hangot vesszük?

Egy befejezett és szabályosan következő hangegymásutánt, melyet *hangsornak* (skála) nevezünk.

I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.

2. Hogyan nevezzük a hangsor első hangját?

A hangsor első hangját *alaphangnak* nevezzük és ettől kapja nevét a hangsor. A most kapott hangsornak alaphagja tehát c , a hangsor neve pedig c hangsor.

3. Hogyan nevezzük a hangsor egyes hangjait?

A hangsor egyes hangjait *lépcsőknek* is nevezzük, mivel lépcsőszerűen haladnak fölfelé vagy lefelé.

4. Hogyan nevezzük azt a távolságot, mely a skála két egymás mellett levő hangja között van?

Hangtávolságnak.

5. Egyenlők a hangsorban előforduló hangtávolságok?

Nem, mert a III. és IV., továbbá a VII. és VIII. lépcsők közelebb hangzanak egymáshoz, tehát a közöttük levő hangtávolság kisebb, mint a többi lépcsők között.

6. Hányféle hangtávolságot különböztetünk tehát meg?

Kétfélét, u. m. nagyobb és kisebb hangtávolságot.

7. Hogyan nevezzük a nagyobb és hogyan a kisebb hangtávolságot?

8. A nagyobb hangtávolságot *egész*, a kisebbet *fél hangtávolságnak* nevezzük.

Jegyzet. a) Hogyan különböztetjük meg a zongorán az egész és féltávolságot?

Egész távolság lesz a zongorán két oly billentyű között, melyek között még egy harmadik billentyű is van; féltávolság pedig két, közvetlenül egymás mellett levő billentyű között.

b) Hogyan különböztetjük meg hegedűn az egész és féltávolságot?

Úgy, hogy féltávolság lesz két olyan hang között, melyek melyeknek a fogásánál az ujjak közvetlenül egymás mellett vannak; egész távolság lesz két olyan hang között, melyeknek a fogásánál az ujjak egymástól távolabb esnek.

9. Hogyan van rendezve tehát a hangsor a távolságokat tekintve?

Úgy, hogy a III. és IV., a VII. és VIII. lépcsők között fél, a többi lépcsők között pedig egész távolságok vannak.

10. Van-e befolyással a féltávolságok ezen elhelyezése a hangsor hangzására nézve?

Igen, mert a féltávolságoknak ily módon való elhelyezése által a hangsor hangzása derült, erőteljes lesz s azért az ily skálát *kemény* (dur) skálának nevezzük.

11. Hogyan nevezzük a hangsor 7-ik lépcsőjét?

Vezető hangnak, mivel maga után kívánja az alaphangot, tehát oda vezet.

12. Mit nevezünk tehát hangsornak.

Hangsornak nevezzük a hangoknak egész és féltávolságok szerint rendezett egymásutánját.

XI. Előadás, előadási jelzések.

1. Különösen mikre kell ügyelni valamely zenemű eljátszásánál vagy eléneklésénél?

Különösen ügyelni kell 1. a *játék- vagy éneklésmódra*,

2. az *időmértékre* (tempo), 3. a *hangerősségre* (dynamika).

2. Hányféle játék vagy éneklési mód van?

Kétféle, u. m. *kötött* (legato) és *szaggatott* (staccato).

3. Mikor lesz kötött a játék vagy éneklés?

A játék vagy éneklés akkor lesz kötött, ha a hangok egymásba folyva következnek, a nélkül, hogy közöttük hézag lenne. A kötött játék vagy éneklés megjelölésére egy ív szolgál, melyet *kötőívnek* (ligatura) nevezünk.

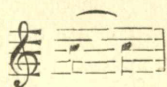
4. Mily esetekben nyer fontosságot a kötőív!

Mivel szabály szerint mindig kötve kell játszani vagy énekelni, ha csak más játék vagy éneklési mód megjelölve nincs; a kötőív használata három esetben lesz fontos, ha

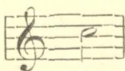
1. *két egyenlő* magasságú hangot, 2. ha *két különböző* magasságú és 3. ha *több* hangot köt össze.

5. Mit jelent a kötőív, ha két egyenlő magasságú hangot köt össze?

Ha két egyenlő magasságú hangot köt egybe a kötőív, azt jelenti, hogy a két hang tökéletesen egybefolyik, pl.

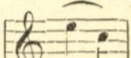
éppen annyi, mintha ez lenne irva:

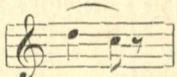

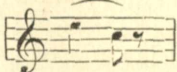
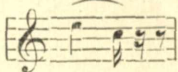
A kötőív tehát itt csupán az *időértéket hosszabbítja* meg s ily esetben a második hangot a zongoránál nem ütjük meg újra, a hegedűnél ugyanazzal a vonással játszuk megszakítás nélkül és az éneknél nem veszünk lélegzetet a két hang között, sem a második hangra új szótagot nem énekelünk.

6. Mit jelent a kötőív, ha két különböző magasságú hangot köt egybe?

Ha a kötőív két különböző magasságú hangot köt egybe, akkor a másodikat rövidebben kell játszani vagy

énekelni. Ez csak akkor alkalmazható, ha a második hang értéke egyenlő az elsőével, vagy annál kisebb, pl.

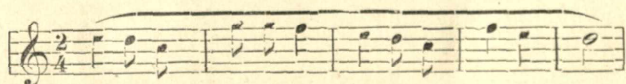
vagy úgy játszandó vagy éneklendő, mintha

így lenne írva: vagy Első

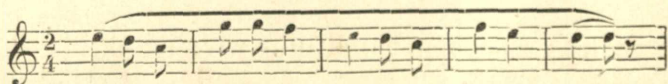
esetben a negyed értékű \underline{c} csak egy nyolczadig, a második esetben a nyolczad értékű \underline{c} egy tizenhatodig hangzik.

7. Mire szolgál a kötőív több hangjegy fölött?

A kötőív több hangjegy fölött arra szolgál, hogy ki-tüntesse a dallam kisebb részeit az úgynevezett *frázisokat* s azért az így összekötött sornak utolsó hangját, hogy a megkülönböztetés észrevehető legyen, szintén egy kissé rövidebben játszuk vagy énekeljük:

eljátszva, vagy énekelve:

8. Mikor lesz szaggatott (staccato) a játék vagy éneklés?

Akkor, ha a hangok megszakítással következnek egymásután.

9. Hányféle a staccato?

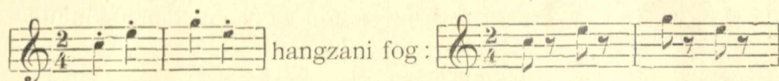
Kétféle, u. m.: *közönséges staccato* és *élesebb staccato* (*staccatissimo*).

10. Mi a különbség a két staccato között?

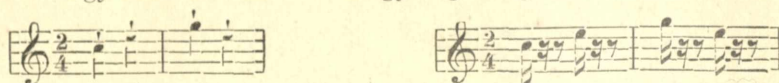
A különbség az, hogy a staccatissimonál rövidebben játszuk vagy énekeljük az egyes hangokat és így a hangok között nagyobb hézag támad, mint a közönséges staccatónál.

11. Hogyan jelöljük a kétféle staccatót?

A közönséges staccatót egy ponttal $\dot{\bullet}$, a staccatissimot pedig egy vesszővel a hangjegy fölött $\dot{\bullet}$ jelöljük. Pl.

Ugyanez staccatissimóval így fog hangzani:

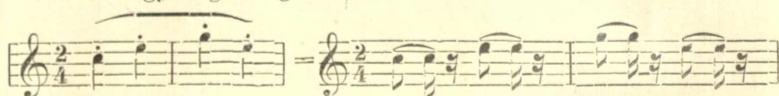

12. Milyen játékmód keletkezik a legato és a staccato egyesítéséből?

Az úgynevezett *portamento*. Jele: $\overline{\bullet \bullet \bullet \bullet}$

13. Miben áll ezen játékmód lényege?

Abban, hogy a hangok csak nagyon kis megszakítással következnek egymásután; a fentebbi példa portamentoval így fog hangzani;

XII. A zenében előforduló rövidítések.

1. Hányfélék a rövidítések?

Kétfélék, u. m.: 1. olyanok, melyek az egyszerűbb kiírásra és 2. olyanok, melyek egyes hangcsoportok vagy kisebb részek ismétlésére vonatkoznak.

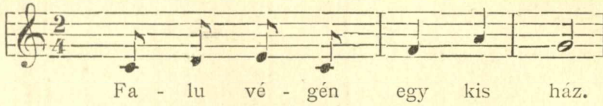
2. Melyek az egyszerűbb kiírásra vonatkozó rövidítések?

1. A zászlóval bíró hangjegyek egybekötése vonás által, pl.

Jegyzet. Az énekzenénél azonban külön kell írni a zászlócskával bíró hangjegyeket, ha szótag esik rájuk, pl.

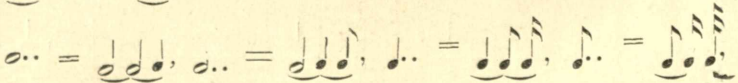

2. A nagyobb értékű hangjegyeknek kisebb értékekre való osztása, pl.:

3. A *pont*. A pont az időérték meghosszabbítására szolgál.

Használunk egy vagy két pontot. A pont az előtte való hangjegynek felét éri, a második pont pedig az első pontnak felét; pl.: $\circ = \circ \cdot, \circ \cdot = \circ \cdot \cdot, \circ \cdot \cdot = \circ \cdot \cdot \cdot, \circ \cdot \cdot \cdot = \circ \cdot \cdot \cdot \cdot$

4. Az *arpeggio* (hárfaszerűen). Ennek jelölésére egy kigyózó vonal szolgál (}), mely azt jelenti, hogy több egymás fölé írt hangot nem egyszerre, hanem egymás után kell hangoztatni.

A zongoránál vagy csak a jobbkeztben, vagy csak a balban, vagy egyszerre mindkettőben előfordulhat az arpeggio.

Ez utóbbi esetben az arpeggio kétféle lehet: vagy a balkéz kezdi és a jobbkezt folytatja, vagy egyszerre kezdődik mind a két kéznél.

Az elsőnek jelölése ez: a másodiké:

Leírás:

Kivétel:

5. Az 8-va és 8-va bassa. Erről szó volt már a IX. fejezetben.

6. A *con octava*, vagy *all' octava* (con 8-va, all' 8-va).

Ennek alkalmazása a következő:

Leírás :

con 8-va.....

The image shows two systems of musical notation. The first system is labeled 'Leírás : con 8-va.....' and features a treble clef staff with a 2/4 time signature and a bass clef staff. The treble staff contains a melodic line with slurs over groups of notes, while the bass staff contains a corresponding accompaniment. The second system is labeled 'Kivitel : all' 8-va.....' and shows the same musical material with a different articulation, where the notes are more clearly defined and the slurs are less prominent.

3. Melyek az ismétlésnél előforduló rövidítések ?

1. Egyes hangcsoportok ismétlését egy ferde vonással (/) jelöljük; pl. :

The image shows two systems of musical notation. The first system is labeled 'Kiirás :'. It features a treble clef staff with a 3/4 time signature. The melody consists of a series of notes, with a slanted line (/) placed above the staff to indicate a repeat. The second system is labeled 'Kivitel :'. It shows the same melody with a different articulation, where the notes are more clearly defined and the slanted line is not present.

2. Egy ütem ismétlését két pont közé húzott ferde vonással jelöljük (/); pl. :

The image shows two systems of musical notation. The first system is labeled 'Kiirás :'. It features a treble clef staff with a 2/4 time signature. The melody consists of a series of notes, with a slanted line (/) placed between two dots above the staff to indicate a repeat. The second system is labeled 'Kivitel :'. It shows the same melody with a different articulation, where the notes are more clearly defined and the slanted line is not present.

3. Két vagy több ütem ismétlését ezzel a jellel: bis (bis annyi mint kétszer) pl. :

The image shows two systems of musical notation. The first system is labeled 'Kiirás :'. It features a treble clef staff with a 2/4 time signature. The melody consists of a series of notes, with a box containing the word 'bis' placed above the staff to indicate a repeat. The second system is labeled 'Kivitel :'. It shows the same melody with a different articulation, where the notes are more clearly defined and the 'bis' box is not present.

4. A zenemű nagyobb részeinek ismétlése többféleképp jelezhető. Erre szolgálnak 1. az ismétlőjel (:::), 2. a Da capo jelzés és 3. a d'al Segno jel (✂).

4. Mit jelent az ismétlőjel ?

Az ismétlőjel azt jelenti, hogy a két ily jel között lévő részét a zeneműnek kétszer kell eljátszani.

Ily ismétlésnél előfordulhat az, hogy az illető zenei résznek utolsó ütemei a másodszori játszás alkalmával változást szenvednek. Ez esetben a megváltozott ütemet vagy ütemeket újra leírjuk. Az egészet pedig így jelöljük :

1 2 3 4 5 6 7 8 16
9 10 11 12 13 14 15

Ez a jel: *I-mo* *II-do* vagy
I-ma volta *II-da volta*

(primo, secundo vagy prima volta, secunda' volta) annyit tesz mint: először, másodszor. Az így rövidített zenei rész eljátszása pedig következő: a 8-ik ütemtől ismételjük előlről, de a 7-ik, illetve most már a 15-ik ütem után kihagyjuk a primo-val jelzett ütemet s helyette azt játszuk, a melyik fölött a II^{do} áll?

5. Mit jelent a »Da capo al Fine« jelzés?

A »Da capo al Fine« azt jelenti, hogy valamely zeneművet előlről kell kezdeni és a Fineig (vége-ig) játszani; pl.

1 2 3 4 5 6 7 8 16 17 18 19 20 21 22 23 24
9 10 11 12 13 14 15 25 26 27 28 29 30 Fine (Vége)
31 32

33 34 35 36 37 38 39 40 48 49 50 51 52 53 54 55 56
41 42 43 44 45 46 47 57 58 59 60 61 62 63 64 Da
capo al Fine.
(Senza replica)

A da capo után előforduló »senza replica« azt jelenti: ismétlés nélkül. A fenti példának eljátszása tehát így történik: Az egész zeneművet eljátszva a szükséges ismétlésekkel, a 64-ik ütemtől visszamegyünk az 1-re, de mivel

ismételni most már nem kell, a 8-ik ütem helyett mindjárt a 16-ikat vesszük és bevégezzük a zeneművet a 24-ik ütemmel.

6. Mit jelent a d'al Segno jel?

A d'al Segno azt jelenti, hogy a zeneművet nem előlről, hanem ettől a jeltől (♯) kell kezdeni és játszani a Fine-ig; például:

1. 2. 1. 2. ♯

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 20

13 14 15 16 17 18 19

21 22 23 24 25 26 27 28 Fine 37 38 39 40 41 42 43 44

29 30 31 32 33 34 35 36 45 46 47 48 49 50 51 52

53 54 55 56 57 58 59 60 68

61 62 63 64 65 66 67

D'al Segno al Fine
(Senza replica.)

Az eljárás itt ugyanaz, a mi a Da capo-nál, csak hogy itt nem az első ütemmel kezdjük, hanem azzal, amelyik fölött a ♯ áll, tehát az ötödikkel s ha senza replica van jelezve, kihagyva a 12-ik ütemet, mindjárt a 20-ra megyünk és végezzük a 28-ik ütemmel.

XIII. Hangköz (intervallum).

1. Az egész- és féltávolságon kívül vannak-e nagyobb távolságok?

Igen.

2. Hogyan nevezzük ezeket a távolságokat?

Hangközöknek.

3. Mi szolgál alapul a hangközök meghatározására?

A hangsor.

4. Hogyan határozzuk meg a különböző hangközöket?

Úgy, hogy minden egyes lépcsőnek távolságát az alaphangtól mérjük a közbeeső lépcsők kihagyásával.

5. Mily hangközök keletkeznek ez által?

Ez által keletkeznek a másod- vagy szekund ($\overline{c-d}$), harmad vagy terc ($\overline{c-e}$), negyed vagy kvart ($\overline{c-f}$), ötöd vagy kvint ($\overline{c-g}$), hatod vagy szekest ($\overline{c-a}$), heted vagy szeptim ($\overline{c-h}$), nyolczad vagy oktáv ($\overline{c-c}$), vagy hangjegyekkel leírva:

6. Hogyan nevezzük ezeket a hangközöket?

Ezeket a hangközöket együttvéve *természetes*, ezenkívül a negyedtet, ötödöt és nyolczadot *tisztá*, a többit *nagy* hangközöknek nevezzük.

7. Mit nevezünk tehát hangköznek?

Hangköznek nevezzük a *hangsor egyes lépcsőinek távolságát az alaphangtól*.

XIV. Összetett ütemek.

1. Az egyszerű ütemeken kívül vannak-e még más ütemek is?
Igen.

2. Hogyan keletkeznek ezek az ütemek?

Úgy, ha két vagy több egyszerű ütemet egy ütembe vonunk össze.

3. Milyen egyszerű ütemeket lehet egybevonni?

Csak párost párossal, vagy páratlant páratlannal és ezek közül is csak azokat, melyeknél a beosztás alapjául egyenlő időértékek szolgálnak, pl. $\frac{2}{4}$ -es ütemmel csak $\frac{2}{4}$ -est lehet egybekötni, $\frac{3}{8}$ -assal csak $\frac{3}{8}$ -ast stb.

4. Mily ütemek keletkeznek ily összetételek által?

Igy keletkeznek: $a \frac{2}{4} + \frac{2}{4} = \frac{4}{4}$, $\frac{2}{8} + \frac{2}{8} = \frac{4}{8}$, $\frac{3}{4} + \frac{3}{4} = \frac{6}{4}$,
 $\frac{3}{8} + \frac{3}{8} = \frac{6}{8}$, $\frac{3}{8} + \frac{3}{8} + \frac{3}{8} = \frac{9}{8}$, $\frac{3}{8} + \frac{3}{8} + \frac{3}{8} + \frac{3}{8} = \frac{12}{8}$

5. A négy negyedes ütemet hogyan jelezzük még?

Egy C forma jeggyel: **C**

6. Mily ütemet jelez ez a jel, ha egy vonással van keresztülhuzva, így: **C**?

Ez a jel a $\frac{2}{2}$ -es ütemet jelzi, melyet még kis »alla breve«-nek is nevezünk.

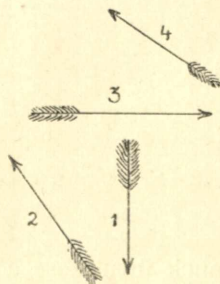
7. Mit kell megjegyezni az összetett ütemek hangsúlyára nézve?

Az összetett ütemek hangsúlyára nézve azt kell megjegyezni, hogy minden összetett ütemben annyi hangsúly lesz, a hány egyszerű ütemből keletkezett, csakhogy leg-erősebb hangsúly lesz ezek közül az *első*, a többi fokozatosan gyöngébb. Az első hangsúlyt *fő*, a többit *mellékhangsúly*nak nevezzük, pl.:

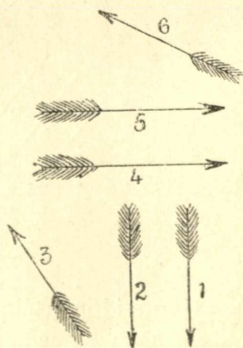

8. Hogyan történik az összetett ütemeknél az ütemezés?

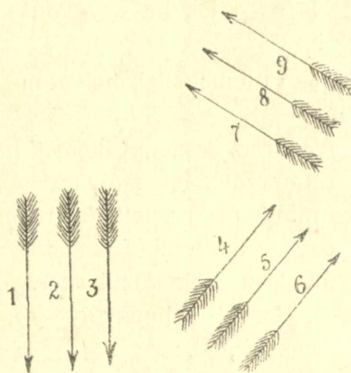
A $\frac{4}{4}$ -es és $\frac{4}{8}$ -os ütemnél:

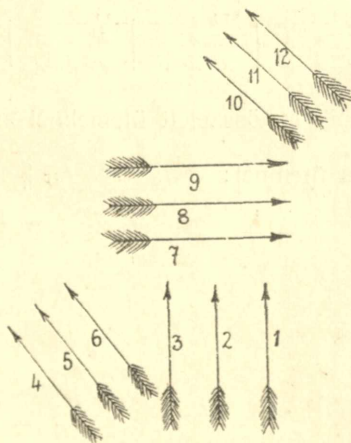
a $\frac{6}{8}$ -os ütemnél:

a $\frac{9}{8}$ -os ütemnél:

a $\frac{12}{8}$ -os ütemnél:

Gyors időmértéknél a $\frac{6}{8}$ -os ütemnek ütemezése a $\frac{2}{4}$ -essel $\frac{9}{8}$ -osé a $\frac{3}{4}$ -del és $\frac{12}{8}$ -osé a $\frac{4}{4}$ -del egyenlő.

XV. Csonkaütem.

1. Mit nevezünk csonkaütemnek?

Csonkaütemnek nevezzük az oly ütemet, mely nincs kitöltve teljesen az ütemjelnek megfelelő értékekkel.

2. Hol fordul elő a csonkaütem?

A csonkaütem valamely zenei rész elején és végén fordul elő s ez a két csonkaütem az ismétlés alkalmával egy teljes ütemet képez, pl.:

Ezen példában az *a*- és *b*-vel jelzett ütemek csonkák, de ismétlés alkalmával egy egész ütemet adnak együtt.

3. Mit nevezünk fölütésnek?

Fölütésnek nevezzük az oly csonkaütemet, mely valamely zenei rész elején áll s melyben csak az utolsó ütemrész vagy ennek is csak része van meg, pl:

Ezen példáknál előforduló csonkaütemek mind *fölütések*, melyek közül az *a*) és *b*) példánál az utolsó ütemrész teljesen van meg, míg a *c*) példában előforduló fölütés az utolsó ütemrésznek (egy negyednek) felét teszi.

4. Miért nevezük az ily csonkaütemet felütésnek?

Azért, mert az ütemezésnél a kéznek fölfelé való mozgására — ütésére — esik.

XVI. Rendkívüli beosztás.

1. Mit értünk rendkívüli beosztás alatt?

Rendkívüli beosztás alatt értjük a hangok időértékének oly beosztását, midőn egy hangot nem a szokásos két, hanem 3, 5, 6, 7, 9 stb. egyenlő részre osztunk.

2. Melyek a leghasználtabb rendkívüli beosztások?

A 3-as és a 6-os beosztás.

3. Hogyan nevezzük a 3-as beosztást?

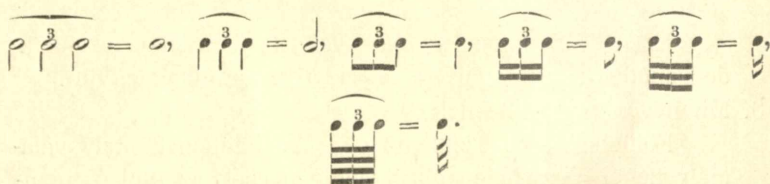
A hármas beosztást *triolanak* nevezzük.

4. Hogyan keletkeznek a triolák?

A triolák úgy keletkeznek, ha egy hangot három egyenlő időrésztre osztunk.

5. Hogyan jelöljük a triolákat?

A triolákat egy ívvel jelöljük, mely alá egy 3-as szám van írva, így :

6. Mennyi időértéket képvisel egy triola?

Annyit, a mennyit az az érték, melynek elosztásából keletkezett, tehát 3 félhangjegyből álló triola ér egy egészet, 3 negyedből álló egy felet, 3 nyolczadból álló egy negyedet, 3 tizenhatodból álló egy nyolczadot és így tovább.

7. Össze lehet-e vonni a triolának egyes értékeit?

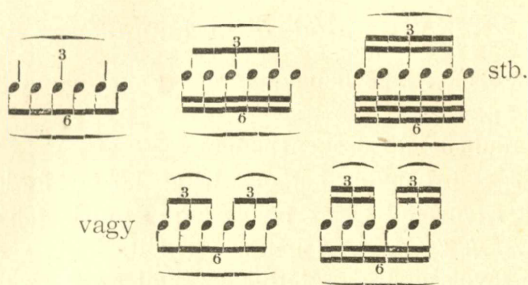
Igen, pl. : stb.

8. Hogyan nevezzük a 6-os beosztást?

A 6-os beosztást *szeksztolanak* nevezzük.

9. Hogyan keletkeznek a szeksztolák?

A szeksztolák egy triolának kétfelé osztásából, vagy két triolának az összetételéből keletkeznek, pl. :

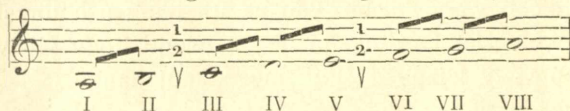
XVII. Lágy hangsor.

1. Van-e más hangsor a kemény *c*-én kívül?

Igen.

2. Hogyan kapjuk ezt a hangsort?

Ha a törzshangokat *á*-tól *á*-ig veszszük, tehát:

3. Miben különbözik ez a hangsor a *c* hangsortól?

Hangzásra nézve, mert míg a *c* hangsor derült hangzású, addig az *á*-nak hangzása szomorú.

4. Hogyan nevezzük a hangzásnak azon sajátosságát, melynél fogva egyik hangsor derültebb, a másik szomorúbb hangzású?

Hangszinnek nevezzük. A *c* skála tehát derült, az *á* skála szomorú hangszinezettel bír.

5. Min alapszik a hangszin különfélesége?

A féltávolságok elhelyezésén.

6. Az *á* skálánál hol vannak a féltávolságok?

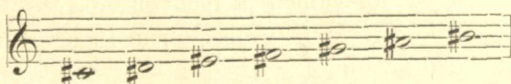
Az *á* skálánál a féltávolságok a II. és III., V. és VI. lépcsők között vannak.

7. Hogyan nevezzük az oly skálát, melynél a féltávolságok a II. és III., V. és VI. lépcsők között vannak?

Az oly skálát, melynél a féltávolságok a II. és III., V. és VI. lépcsők között vannak: *lágý* (moll) skálának nevezzük.

XVIII. Módosított hangok.

1. Vannak-e még más hangok is a 7 törzshangon kívül?
Igen.
2. Hol fordulnak elő ezek a hangok?
Ezek a hangok két oly hang között fordulnak elő, melyek egymástól egész távolságra vannak, tehát a *c—d*, *d—e*, *f—g*, *g—a*, *a—h* hangok között.
3. Milyen távolságokra osztottuk ez által az egész távolságot?
Két féltávolságra.
4. Hogyan kapunk meg tehát egy ilyen új hangot?
Úgy, ha valamelyik törzshangnál féltávolsággal fölebb vagy lejjebb játszunk vagy énekelünk.
5. Hogyan írjuk le ezeket a hangokat?
Úgy, hogy leírjuk a törzshangot, a melytől féltávolsággal fölebb vagy lejjebb van az új hang s a törzshang elé bizonyos jelet teszünk, mely azt jelenti, hogy féltávolsággal fölebb vagy lejjebb találjuk meg az új hangot.
6. Melyek ezen jelek?
Ezen jelek a *kereszt* (\sharp), *bé* (\flat) és a *feloldójel* (\natural).
7. Mit jelent a kereszt?
A kereszt azt jelenti, hogy annál a hangnál, mely előtt áll, féltávolsággal fölebb kell játszani vagy énekelni.
8. Hogyan nevezzük el a kereszt által kapott hangokat?
A kereszt által kapott hangokat úgy nevezzük el, hogy annak a törzshangnak nevéhez, melytől féltávolsággal fölebb kapjuk az új hangot, egy *isz* szótagot teszünk.
9. Melyek lesznek a kereszt által kapott új hangok?
A kereszt által kapott új hangok a következők:

c-isz, d-isz, e-isz, f-isz, g-isz, a-isz, h-isz.

10. Mit jelent a *bé*?
A *bé* azt jelenti, hogy annál a hangnál, mely előtt áll, féltávolsággal lejjebb kell énekelni vagy játszani.

11. Hogyan nevezzük el a *bé* által kapott hangokat?

A *bé* által kapott hangokat úgy nevezzük el, hogy annak a törzshangnak nevéhez, melytől féltávolsággal lejjebb kapjuk az új hangot, egy *esz* szótagot teszünk.

12. Melyek lesznek a *bé* által kapott új hangok?

A *bé* által kapott új hangok a következők:

c-esz, d-esz, (e-esz), f-esz, g-esz, (á-esz), h-esz vagy á-sz, bé.

13. Lehet-e a keresztet és *bé*-t kétszeresen használni?

Lehet s ez esetben a kettős kereszt (X) azt jelenti, hogy 2-féltávolsággal fölebb, a kettős (bb) *bé* pedig, hogy 2-féltávolsággal lejjebb kell játszani vagy énekelni.

14. Hogyan nevezzük el a kettős kereszt és *bé* által nyert hangokat?

Úgy, hogy a kettős keresztnél az *isz*, a kettős *bé*-nél pedig az *esz* szótagot kettőztetjük meg, tehát:

kettős keresztrel:

c-iszisz, d-iszisz, é-iszisz, f-iszisz, g-iszisz, á-iszisz, h-iszisz.

kettős bével:

c-eszesz, d-eszesz, eszesz*), f-eszesz, g-eszesz, ászász*, h-eszesz vagy bé-bé.

15. Mire szolgál a feloldójel? *edidig*

A feloldójel arra szolgál, hogy megszüntessük vele a keresztnek vagy *bé*-nek hatását, tehát:

egy keresztrel:

cisz c, disz d, éisz é, fisz f, gisz g, áisz á, hisz h.

* e-eszesz és á-eszesz helyett.

egy bével:

cesz *c*, desz *d*, esz *é*, fesz *f*,

gesz *g*, ász *á*, bé *h*.

kettős kereszttel:

ciszisiz cisz *c*, diszisiz disz *d* stb.

kettős bével:

ceszesz cesz *c*, deszesz desz *d* stb.

16. Mily hatással bír tehát a feloldójel?

A feloldójel kereszt után *bé*, *bé* után a kereszt hatással bír.

17. Hogyan nevezzük együttvéve a \sharp , \flat és \natural -jelet?

A \sharp , \flat és \natural -jelet együttvéve *módosítójelek*-nek nevezzük^{*}

18. Hogyan nevezzük a kereszt és *bé* által nyert új hangokat?

A kereszt és *bé* által nyert új hangokat *módosított hangok*-nak nevezzük.

XIX. Kemény hangsorok keresztekkel.

1. A módosított hangokkal együtt hány hang van egy nyolczadban?

A módosított hangokkal együtt 12 hang van egy nyolczadban.

keresztekkel:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

békkal:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

* Megjegyzendő, hogy a \sharp , \flat , és \natural -jel mindig arra a vonalra vagy vonalközre, vagy a vonalrendszer alatt és fölött közvetlenül az elé a hangjegy elé irandók, a melyre vonatkoznak.

2. Lehet-e ezen hangok mindegyikére hangsort építeni?

Igen, csak arra kell ügyelni, hogy a féltávolságok a megfelelő lépcsők közé essenek, tehát a III. és IV., VII. és VIII. közé, ha kemény, a II. és III., V. és VI. közé, ha lágy hangsort akarunk kapni.

3. Minek segítségével egyenlítjük ki a távolságokat?

A \sharp és \flat segítségével, olyformán, hogy a hol nagyobb távolságra van szükségünk, ott keresztet, a hol kisebbre, ott *bé*-t alkalmazunk.

4. Hogyan kapunk kemény skálákat kereszttekkel?

Úgy, ha a következő hangsor alaphangjának az előző hangsor *ötödik* lépcsőjét vesszük.

5. Melyik hangsor következik e szerint a *C* hangsor után?

Mivel a *C* hangsorban a *G* az ötödik lépcső, a második kemény hangsor lesz a *G*, melynek kidolgozása a következő:

Első sorban is feljegyezzük a lépcsők számát, azután felteszszük az egész- és féltávolságoknak jeleit a megfelelő lépcsők közé (tehát a kemény hangornál a féltávolság jelét a III—IV., VII. és VIII. lépcsők közé) s azután megvizsgáljuk, megvan-e mindenütt a kellő távolság. Ha nincs, a körülményekhez képest \sharp -et vagy *bé*-t alkalmazunk. A *G* hangornál eredetileg az *é* és *f* közt féltávolság van, mivel pedig a VI. és VII. lépcsők között egész távolságnak kell lenni, az *f* elé egy keresztet teszünk. Ez által egy új hangot, a *fisz*-t kaptuk, mely az *f*-nél féltávolsággal van feljebb, vagyis megkaptuk az egész távolságot az *é*-től.

6. Hány keresztet kaptunk a *G* hangornál?

A *G* hangornál kaptunk egy keresztet, a *fisz*-t.

7. Mit jelent ez a *fisz*, ha valamely sor elé van írva?

Azt, hogy abban a sorban *f* helyett mindig *fisz*-t kell játszani vagy énekelni.

8. Melyik lesz a következő hangsor?

A következő hangsor a *D* lesz, mivel a *G* hangsorban az ötödik lépcső *d*.

Jegyzet. A most leírt módon képezze a tanuló a hangsorokat egész addig, míg 7 \sharp -et kap.

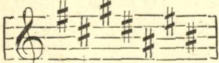
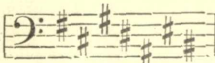
9. Hogyan következnek tehát egymásután a kemény hangsorok keresztkekkel?

Egy kereszttel van *G*, 2-vel *D*, 3-mal *Á*, 4-gyel *É*, 5-tel *H*, 6-tal *Fisz*, 7-tel *Cisz*.

10. Hogyan következik egymásután a 7 kereszt?

A 7 kereszt így következik egymásután: *fisz*, *cisz*, *gisz*, *disz*, *áisz*, *éisz*, *hisz*.

11. Hogyan jegyezzük le a 7 keresztet?

Igy: vagy *F*-kulcsban:

XX. Kemény hármas hangzatok keresztkekkel.

1. A zeneműveknél egyszerre csak egy hangot hallunk mindig?

Nem, mivel ez egyhangúvá, unalmassá válnék s azért a dallam kíséreteül oly hangokat is alkalmazunk, melyek a dallam egy vagy több hangjával egyszerre hangzanak s a melyeknek együtthangzása a fület kielégíti.

2. Hogyan nevezzük az ily egyszerre hangzó hangokat?

Az ily egyszerre hangzó hangokat *összhangnak* (akkord) nevezzük.

3. Hány hang képez összhangot?

Legalább is három, ennél azonban lehet több is.

4. Mit nevezünk tehát összhangnak?

Összhangnak nevezzük legalább három hangnak egyszerre való hangzását, oly módon, hogy ez a fület kielégítse.

5. Hogyan nevezzük a három hangból álló összhangot?

A három hangból álló összhangot *hármás hangzatnak* nevezzük.

6. Hogyan kapunk hármás hangzatot?

Hármás hangzatot úgy kapunk, ha valamely hangsornak I., III. és V. lépcsőjét egyszerre hangoztatjuk.

7. Hányféle hármás hangzat van?

Kétféle, u. m. kemény és lágy hármás hangzat, a szerint, a mint kemény vagy lágy hangsorból képeztük.

8. Honnan nevezzük el a hármás hangzatot?

A hármás hangzatot arról a hangsorról nevezzük el, a melyből képezzük, pl. a kemény *C* hangsorból képzett hármás hangzat lesz a kemény *C* hármás és így tovább.

9. Melyek lesznek az eddig ismert kemény hangsorokból képzett hármás hangzatok?

The image displays two staves of musical notation. The first staff shows five triads in the treble clef, labeled C, G, D, A, and É. Each triad consists of three notes: the root, the third, and the fifth. The second staff shows three triads labeled H, Fis, and Cisz, also in the treble clef, with the same three-note structure.

XXI. Kemény hangsorok és hármás hangzatok *bé*-vel.

1. Melyik lesz a IV-ik lépcső a kemény *C* hangsorban?

A kemény *C* hangsorban a IV-ik lépcső az *F*.

2. Hogyan építünk erre a hangra kemény hangsort?

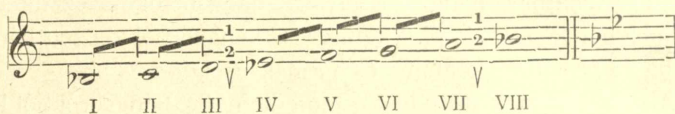
The image shows a single staff of musical notation in the treble clef. It depicts a triad starting on the F note. The notes are labeled with Roman numerals I through VIII. Fingerings are indicated: '1' for the first note (F) and '2' for the second note (A). The triad consists of F, A, and C.

Fölirva a lépcsők számát s föltéve az egész és fél-távolságok jeleit a megfelelő helyekre, ismét megvizsgáljuk, vajjon megvannak-e tényleg a kellő távolságok. Itt azt vesszük észre, hogy a III. és IV. lépcsők között, hol

féltávolságnak kellene lenni, egész van. Tehát nagyobb a távolság, mint a milyenre szükségünk van s azért azt kisebbiteni kell. Erre a célra szolgál a \flat . A h elé tehát egy $bé$ -t teszünk s így most már kaptuk az F hangsort egy $bé$ -vel.

3. Hogyan kapjuk meg a hangsorokat $bé$ -vel?

Úgy, ha minden következő hangsor alaphangjának az előző hangsor IV. lépcsőjét vesszük. Az F hangsorban a IV-ik lépcső a $Bé$, a következő hangsor tehát a $Bé$ lesz két $bé$ -vel.

Jegyzet. Dolgozza ki a tanuló a kemény hangsorokat 3, 4, 5, 6 és 7 $bé$ -vel.

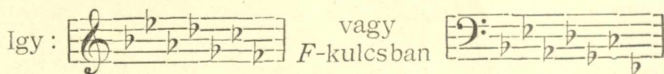
4. Hogyan következnek tehát egymásután a kemény hangsorok $bé$ -vel:

Egy $bé$ -vel van az F , kettővel a $Bé$, hárommal az Esz , négygyel az $Ász$, ötten a $Desz$, hattal a $Gesz$ és héttel a $Cesz$.

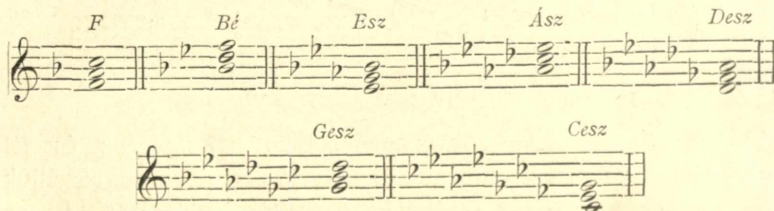
5. Hogyan következnek egymásután a $bé$ -k?

$Bé$, $ész$, $ász$, $desz$, $gesz$, $cesz$, $fesz$.

6. Hogyan jegyezzük le a $bé$ -ket?

7. Melyek lesznek a kemény hármas hangzatok $bé$ -kkel?

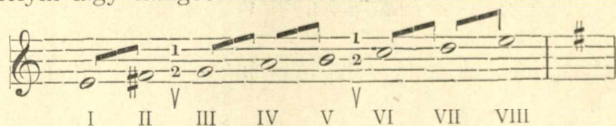

XXII. Lágy hangsorok és hármashangzatok *bé*-kkel.

1. Hogyan kell eljárnunk a lágy hangsorok képzésénél?

Éppen úgy, mint a kemény hangsorokénál. Leírjuk ugyanis az új hangsor lépcsőit, még pedig, ha keresztrel akarjuk, az V. és a IV-ik lépcsőtől, ha *bé*-vel akarjuk. Majd följegyezzük a lépcsők számát, fölteszszük az egész és féltávolságok jeleit a megfelelő helyekre, — a lágy hangornál tehát a II. és III., V. és VI. lépcsők közé, — azután megvizsgáljuk, hogy tényleg olyan távolságok vannak-e az egyes lépcsők között, mint följegyezve van. Ha nincs, ismét keresztet vagy *bé*-t alkalmazunk, a szerint, a mint nagyobb vagy kisebb távolságra van szükségünk.

2. Melyik lágy hangsor következik az
- á*
- után keresztrel?

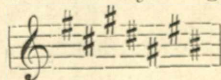
Jegyzet. Dolgozza ki a tanuló a lágy hangsorokat 7 keresztig.

3. Melyek lesznek tehát a lágy hangsorok kereszttekkel?

Egy keresztrel lesz az *é** kettővel a *h*, hárommal a *fisz*, négygyel a *cisz*, ötten a *gisz*, hétten az *disz*.

4. Hogyan következnek egymásután a kereszttek és hogyan jegyeztetnek.

Épp úgy, mint a kemény hangsoroknál, vagyis.

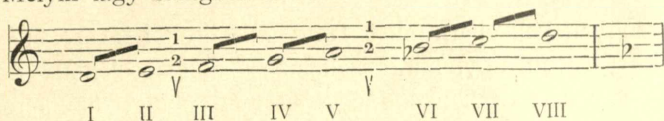

5. Melyek lesznek a lágy hármashangzatok kereszttekkel?

* A kemény hangsorok nevét nagy, a lágy hangsorok nevét kis betűvel írjuk.

6. Melyik lágý hangsor következik az *á* után *bé*-vel?

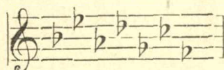
Jegyzet. Dolgozza ki a tanuló a lágý hangsorokat 7 *bé*-ig.

7. Melyek lesznek a lágý hangsorok *bé*-kkel?

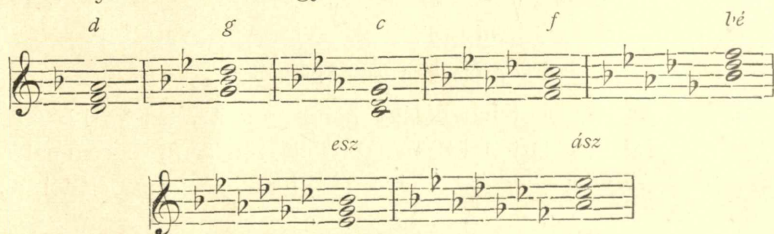
Egy *bé*-vel lesz a *d*, kettővel a *g*, hárommal a *c*, néggyel az *f*, öttel a *bé*, hattal az *esz*, héttel az *asz*.

8. Hogyan következnek egymásután a *bé*-k és hogyan jegyeztetnek.

Épp úgy, mint a kemény hangsoroknál, vagyis

9. Melyek lesznek a lágý hármas hangzatok *bé*-kkel?

XXIII. Előadás, előadási jelzések (folytatása a XI. fejezetnek).

1. Melyik a másik tényező, melyre a zenemű eljátszásánál vagy eléneklésénél ügyelni kell?

Az *időmérték* (tempo).

2. Milyen hangot vettünk fel az időértékek meghatározásánál?

Egy hosszabb ideig tartó hangot, melyet egész hangnak neveztünk.

3. Mindig egyforma hosszú ideig tart az egész hang?

Nem, néha hosszabb, néha rövidebb ideig, de e szerint változik aztán az egyes értékek tartama is. Ha pl. egy egész hang nyolcz másodpercig tart, akkor a félhang négy, a

negyed kettő, a nyolczad egy másodpercig és így tovább; ha pedig pl. hat másodpercig tart egy egész, akkor a félhang tart három, a negyed másfél másodpercig.

4. Mitől függ tehát a kisebb hangértékek időtartama?

A kisebb hangértékek időtartama az egésznek időtartamától függ.

5. Hogyan nevezzük azt az időtartamot, mely az egyes hangértékek időtartamát meghatározza?

Azt az időtartamot, mely az egyes hangértékek idejét meghatározza, *időmértéknek* (tempo) nevezzük.

6. Ha már most a kisebb értékek időtartama az egésznek időtartamától függ: mit nevezünk tulajdonképpen időmértéknek?

Időmértéknek nevezzük az *egész hangértéknek időtartamát*.

7. Melyek az időmértéknek főbb fokozatai?

Az időmértéknek főbb fokozatai: a lassú, mérsékelt és a gyors időmérték.

8. Vannak-e ezenkívül más fokozatok is?

Igen. Minden főfokozatnak vannak még mellékfokozatai, pl. nagyon lassú, kevésbé lassú, kissé gyors, igen gyors stb.

9. Hogyan alkalmazzuk az időmérték különböző fokozatait a zeneművek eljátszásánál vagy éneklésénél?

Úgy, hogy a zenemű hangulatához képest választunk időmértéket, pl. szomorú, bánatos hangulatú zeneműnél *lassú*, nyugodt, derült hangulatúnál *mérsékelt*, játszi, pajzán hangulatúnál *gyors* időmértéket alkalmazunk.

10. Hogyan jelezzük valamely zeneműnek időmértékét?

A zeneműnek időmértékét zenei műszók által jelöljük meg, melyeket a zenemű elejére a vonalrendszer fölé írunk. Ezek azonban csak általánosságban határozzák meg az időmértéket. Egészen pontosan a *metronom** által mérjük az időt.

* A metronom oly készülék, melynek segítségével az egyes értékek idejét pontosan meg lehet határozni. Áll egy ingából, melyet óramű hoz mozgásba. Az ingán egy le- és föltoható súly van, mely az inga alatt levő számlap valamely számjegyre igazítható s a szerint a mint a súly fölebb vagy lejjebb van, az inga is lassabban vagy gyorsabban mozog s egyúttal hangos ketyegéssel is jelzi a megfelelő időt. (Főltalálója: Mälzl bécsi gépész 1817.)

11. Melyek a három főfokozatnak megfelelő jelzések?

1. Andante = lassan, 2. Moderato = mérsékelten,
3. Allegro = gyorsan,

12. Melyek a mellékfokozatnak megfelelő jelzések?

1. A lassúbb időmértéknél:

Adagio = igen lassan. Ide sorozható még a Largo (elnyújtva), Lento (vontatva), Grave (nehézkesen) által jelzett időmérték.

2. A kevésbé lassú időmértéknél:

Andantino, Larghetto (lassacskán), Sostenuto (visszatartva).

3. A kevésbé gyors időmértéknél:

Allegro moderato (mérsékelt gyorsasággal), Allegretto (kissé gyorsan), Allegro ma non troppo (nem igen gyorsan)

4. Az igen gyors időmértéknél:

Allegro assai (igen gyorsan), Allegro vivace vagy csak Vivace (élénken), Presto (sebesen), Prestissimo (igen sebesen).

13. Mely kifejezések használhatók még az időmérték közelebbi meghatározására?

Az időmérték közelebbi meghatározására használjuk a következő kifejezéseket:

<i>assai</i>	}	igen, nagyon,
<i>molto</i>		
<i>troppo</i>		
<i>meno</i>		= kevésbé,
<i>più</i>		= még,
<i>un poco</i>		= kevésbé,
<i>ma</i>		= de,
<i>non</i>		= nem.

pl. Allegro ma non troppo = nem igen nagyon gyorsan,
Molto vivace = nagyon élénken stb.

14. Előfordulhat-e változás a darab folyamán az időmértékben?

Igen és pedig a zeneműnek vagy kisebb-nagyobb részében, vagy csak egyes hangjainál avagy egyes ütemeinél.

15. Hogyan történik az időmérték változásának jelzése, ha az a zenemű kisebb vagy nagyobb részére vonatkozik?

Ugyanazokkal a műszókkal, melyekkel az időmértékek fokozatait jelezzük.

16. Hogyan jelezzük az eredeti időmérték visszatérését?

Az eredeti időmérték visszatérését Tempo I^m (primo) műszóval jelezzük, mely annyit tesz: az első időmérték. Pl. valamely zeneműnek fő időmértéke az Allegro. Majd következik egy kis rész, a mely az időmértéket pl. Adante-ra változtatja. Ezután következik ismét a Tempo I^m vagyis az Allegro.

17. Melyik azon jelzés, mely az időmértéket csak egyes hangnál módosítja?

Egyes hangnál az időmértéket a *corona* vagy *fermate* módosítja. Ez egy ív alatta ponttal , mely azt jelenti, hogy azt a hangot, mely fölött áll, a rendes időnél tovább kell hangoztatni.

18. Melyek azon jelzések, melyek az időmértéket több ütemben módosítják.

Ezen jelzések vagy az időmérték gyorsítására, vagy lassítására vonatkoznak.

Az időmérték gyorsítására vonatkoznak a következő jelzések:

più vivo = élénkebben,
accelerando = gyorsítva,
precipitando = sietve,
stringendo = siettetve.

Az időmérték lassítását jelentik a következő jelzések:

<i>ritenuto</i> (rövidítve <i>rit.</i>) . . .	} késleltetve, visszatartva.
<i>rallentando</i> (rövidítve <i>rall.</i>) . . .	
<i>ritardando</i> (rövidítve <i>ritard.</i>) . . .	
<i>lento</i>	

19. Milyen műszóval fejezzük ki az időmérték gyorsításának vagy lassításának megszűnését?

Az *à tempo*-val, mely azt jelenti, hogy ismét a rendes időmértéket kell alkalmazni.

20. Melyik a harmadik tényező, melyet a zenemű eljátszásánál vagy éneklésénél figyelembe kell venni?

A *hangerősség* (dynamika).

21. Hányfélék a hangerősségre vonatkozó jelzések?

Kétfélék, úgymint 1. olyanok, melyek csak egyes hangra, 2. olyanok, melyek kisebb vagy nagyobb részekre vonatkoznak.

22. Melyek azon jelzések, melyek csak egyes hangra vonatkoznak.

Egyes hangra vonatkoznak a következő jelzések:

<i>sforzato</i> (rövidítve <i>sf.</i>)	} kiemelve, hangsúlyozva.
<i>sforzando</i> (rövidítve <i>sf.</i>)	
<i>rinforzando</i> (rövidítve <i>rf.</i> vagy <i>rfz.</i>)	
<i>marcato</i>	
<i>pronunciato</i>	

Ezen kifejezések helyett használhatjuk ezen jelet is:

v vagy >, pl. $\overset{v}{\underset{|}{\text{v}}}$ vagy $\overset{>}{\underset{|}{\text{v}}}$.

23. Melyek azon jelzések, melyek kisebb-nagyobb részekre vonatkoznak?

A zenemű kisebb vagy nagyobb részére a következő jelzések vonatkoznak:

<i>piano</i> (rövidítve <i>p.</i>)	gyöngén,
<i>pianissimo</i> (rövidítve <i>pp.</i>)	igen gyöngén,
<i>poco forte</i> (rövidítve <i>pf.</i>)	} kevéssé erősen,
<i>meno forte</i> (rövidítve <i>mf.</i>)	
<i>mezzo forte</i> (rövidítve <i>mf.</i>)	félerősen,
<i>forte</i> (rövidítve <i>f.</i>)	erősen,
<i>fortissimo</i> (rövidítve <i>ff.</i>)	igen erősen.

24. Lehet-e a hangerősséget fokozatosan növelni vagy mérsékelni?

Igen.

25. Mely jelzések szolgálnak a hangerősség fokozatos gyöngítésére?

A hangerősség fokozatos gyöngítésére szolgálnak a következő jelzések:

<i>decrescendo</i> vagy 	(rövidítve <i>decr.</i>)	} fokozatosan gyöngébben.
<i>diminuendo</i> (rövidítve <i>dim.</i>)		
<i>mancando</i>		
<i>perdendosi</i>		
<i>morendo</i>		

26. Mely jelzések szolgálnak a hangerősség fokozatos növelésére?

A hangerősség fokozatos növelésére szolgálnak a következő jelzések:

<i>crescendo</i> vagy 	(rövidítve <i>cresc.</i>)	} fokozatosan erősebben.
<i>poco à poco crescendo</i>		

27. Mit nevezünk *előadásnak*?

Előadásnak nevezük az oly játékot vagy éneket, mely a három főtényező, tudniillik a játék vagy éneklési mód, az időmérték és a hangerősség kivánalmainak megfelel.

28. Hogyan nevezük az előadásra vonatkozó jelzéseket?

Az előadásra vonatkozó jelzéseket *előadási jelzéseknek* nevezük.

XXIV. Összhangzati (harmonikus) lágy hangsorok.

1. Miért nevezük a hangsor VII. lépcsőjét vezető hangnak?

Azért, mert maga után kívánja a következő hangot, az alaphang nyolczadát, vagyis oda vezet.

2. Mikor van meg a VII-ik lépcsőnek ez a tulajdonsága?

A VII. lépcsőnek ezen vezető tulajdonsága csak akkor van meg, ha az alaphangtól féltávolságra van.

3. Az eddig ismert lágy hangsorokban bir-e a VII-ik lépcső a vezető hang tulajdonságával?

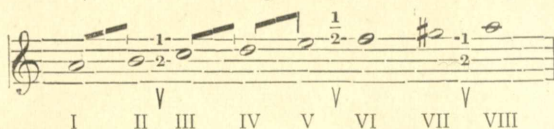
Nem, mert az alaphangtól egész távolságra van.

4. Van-e befolyással a vezető hang a hangsor hangzására?

Igen, mert vezető hang nélkül nem tűnik föl oly élesen a hangsor bevégzettsége?

5. Hogyan segítünk a lágy hangsor ezen hiányán?

Úgy, hogy a VII-ik lépcsőnél egy féltávolsággal fölebb veszünk egy új hangot, a mely az alaphangtól féltávolságra lévén, a vezető hang tulajdonságával fog birni, tehát

6. Hogyan nevezzük az így módosított lágy hangsort?

Az így módosított lágy hangsort *összhangzati* (harmonikus) lágy hangsornak nevezzük, mivel a lágy összhangzatok képzésénél ez a hangsor szolgál alapul.

7. Hogyan módosulnak a távolságok az összhangzati lágy hangsornál?

A távolságok annyiban módosulnak az összhangzati lágy hangsornál, hogy a VI. és VII. lépcsők között másfél, a VII. és VIII. lépcsők között féltávolság lesz.

8. Hogyan alakítjuk át az eredeti lágy hangsorokat összhangzati sorokká?

Úgy, hogy a VII. és VIII. lépcsők közt féltávolságot képezünk, a keresztrel képezett soroknál kereszt, a *bé*-vel képezett soroknál részint kereszt, részint feloldójel segítségével.

9. Számít-e a kereszttek vagy *bé*-k számánál az ily módon kapott kereszt vagy feloldójel?

Nem, mivel irányadóul az eredeti lágy skáláknál nyert kereszttek vagy *bé*-k száma szolgál.

Jegyzet. Változtassa át a tanuló az összes lágy hangsorokat összhangzati sorokká.

XXV. Előjegyzés, hangnem.

1. Mi szolgál alapul valamely zenedarab megírására?

Valamely zenedarab megírására alapul szolgál a hangsor.

2. Hogyan nevezzük a hangsort ebben az esetben?

Hangnemnek.

3. Mi lesz tehát a hangnem?

A hangnem a hangsornak alkalmazása valamely zenedarab írására.

4. Hányféle a hangnem?

A hangnem, épp úgy, mint a hangsor, kétféle, t. i. : kemény és lágy és a szerint, a mint valamely zenedarab kemény hangsorból van készítve, a hangneme is kemény lesz s ha lágy hangsorból, a hangneme is lágy lesz.

5. Szükséges a zeneműben azokat a keresztteket vagy *bé*-ket, melyek a zenemű írására alapul szolgáló hangsorban előfordulnak, minden egyes esetben külön leírni a megfelelő hangjegy elé?

Nem, hanem azokat a keresztteket vagy *bé*-ket, melyek az alapul szolgáló hangsorban előfordulnak, a vonalrendszer elejére írjuk s ez által jelöljük meg, melyik hangsorból van készítve a zenemű.

6. Hogyan nevezzük ezeket a vonalrendszer elején álló keresztteket vagy *bé*-ket?

A vonalrendszer elején álló keresztteket vagy *bé*-ket *fő* vagy *hang*-nemi előjegyzéseknek nevezzük.

7. Miért nevezzük ezeket *fő* vagy hangnemi előjegyzéseknek?

Azért, mert az egész zeneműre, vagy annak legnagyobb részére érvényesek és megmondják nekünk azt is, hogy milyen hangnemben van írva a zenemű.

8. Van-e még más előjegyzés is?

Igen, a *mellékes* vagy *esetleges* előjegyzés.

9. Mikor fordul elő a mellékes vagy esetleges előjegyzés.

A mellékes vagy esetleges előjegyzés akkor fordul elő, ha oly hangra van szükségünk, mely az alapul szolgáló hangsorban nincs meg, ha pl. egy zeneműben, mely kemény *D* hangnemben van írva, *gisz*-re lenne szükségünk, akkor ezt a *giszt* abban az ütemben, melyben előfordul, külön kell előjegyezni s ezt nevezzük mellékes előjegyzésnek.

10. Meddig érvényes a mellékes előjegyzés?

A mellékes előjegyzés csak abban az ütemben érvényes, melyben előfordul.

11. Hogyan tudjuk meg, hogy valamely zenemű kemény vagy lágy hangnemben van írva?

Hogy valamely zenemű kemény vagy lágy hangnemben van írva, azt a zenemű első és utolsó hangzatáról

tudjuk meg, mert minden zenemű rendszeren a hangnemnek megfelelő hármashangzattal kezdődik és végződik. Ha tehát valamely zeneműnél a fő előjegyzés három kereszt és az első és utolsó hangzat *á cisz-é*, akkor a zenemű kemény *Á*, ha pedig a hangzat *fisz-*, *á cisz*, akkor lágy *fisz*-ben van írva.

XXVI. Mesterséges hangközök, hangközök megfordítása.

1. Lehet-e a természetes hangközöknél előforduló távolságokat módosítani és miképen?

A természetes hangközöknél előforduló távolságokat módosító jelek segítségével lehet kisebbiteni vagy nagyobbítani.

2. Hány foka van a módosításnak?

A módosításnak három foka van, u. m. a *szűkítés*, *kicsinyítés* és *bővítés*.

3. Hogyan történik a szűkítés?

A szűkítés úgy történik, hogy *két féltávolsággal* vesszük kisebbre a hangközben előforduló távolságot.

4. Hogyan történik a kicsinyítés?

A kicsinyítés úgy történik, ha a távolságot csak *egy féltávolsággal* vesszük kisebbre.

5. Hogyan *bővitjük* a távolságot?

A távolságot *egy féltávolság* hozzáadásával bővitjük.

6. A távolság módosítása a hangköznek melyik hangja által történik?

A távolság módosítása a hangköznek *felső hangja* által történik.

7. Hogyan nevezzük el az így keletkezett hangközöket?

Az így keletkezett hangközöket az eredeti hangközről nevezzük el, melyből keletkeztek, hozzátéve a módosítás fokát, pl. *kis másod*, *bővített harmad*, *szűkített negyed* stb.

8. Lehet-e minden hangköznel alkalmazni a módosítás mindhárom fokát?

Nem.

9. Hogyan vannak módosítva a hangközök?

Másod van *kicsi* és *bővített*, harmad és hatod van *szűkített*, *kicsi* és *bővített*, *negyed* és *ötöd* van *szűkített*, *bővített*, *heted* van *szűkített* és *kicsi*.

Táblázatban összeállítva lesz:

	tiszta	nagy	szűkített	kis	bővített
másod					
harmad					
negyed					
ötöd					
hatod					
heted					
nyolczad					

10. Hogyan nevezzük általában a módosított távolságú hangközöket?

A módosított távolságú hangközöket általában *mester-séges hangközöknek* nevezzük.

11. Hogyan határozzuk meg bármely két hangnak hangközi viszonyát?

Bármely két hangnak hangközi viszonyát úgy határozzuk meg, hogy az alsó hangot egy hangsor alaphangjának tekintjük és ettől számítjuk, hányadik lépcső a másik

hang. Ha a második hang megvan a hangsorban, akkor természetes, ha nincs, akkor mesterséges lesz a hangköz. A módosítás fokát a hangsori előjegyzés után számítjuk. Pl. milyen hangköz lesz az *á-fiszisz*? Ezt úgy tudjuk meg, hogy az *a*-t alaphangnak vesszük. A kemény *Á* hangsorban a VI-ik lépcső *fisz*, tehát *á-fiszisz* a hatodhangköz lesz, de mesterséges, mivel *á-fisz* a nagy hatod. *Fiszisz* egy féltávolsággal fölebb van a *fisz*-nél, tehát az *á-fisz* közt levő távolság egy féltávolsággal bővitve van, e szerint *á-fiszisz* *bővített* hatod.

12. Hogyan osztályozzuk még a hangközöket, tekintve a hangközök hangjainak együtthangzását?

A hangközök hangjainak együtthangzását tekintve, vannak oly hangközök, melyeknek hangjai együtt hangoztatva a fület kielégítik s vannak olyanok, melyek nem.

13. Hogyan nevezzük a hangközök ezen két fajtát?

Azokat a hangközöket, melyeknek hangjai együtt hangoztatva a fület kielégítik: *összhangzó*, a melyek nem elégitik ki a fület: *széhangzó* hangközöknek nevezzük.

14. Melyek az *összhangzó* hangközök?

Az *összhangzó* hangközök: a kis- és nagy harmad, a tiszta negyed és ötöd, a kis és nagy hatod és a tiszta nyolczad.

15. Melyek a *széhangzó* hangközök?

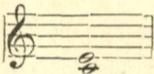
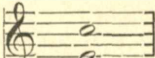
A *széhangzó* hangközök mindazok, melyek az *összhangzó* közt elő nem fordulnak, tehát a kis, nagy és bővített másod, a szűkített és bővített harmad és hatod, a szűkített és bővített negyed és ötöd és a nagy, kis és szűkített heted.

16. Az *összhangzó* hangközök ismét hogyan osztatnak föl?

Az *összhangzó* hangközök ismét felosztatnak *tökéletesen* és *tökéletlenül* *összhangzó* hangközökre.

Tökéletesen *összhangzó*ok a tiszta hangközök, vagyis a negyed, ötöd és nyolczad, *tökéletlenül* *összhangzó*ok a nagy és kis harmad és hatod.

17. Változik-e a hangköz jellege, ha a hangköz alsó hangja helyett annak felső nyolczadát vesszük?

Igen, mert az alul levő hangtól kell számitani a hangközi távolságot, pl. ha harmadnál a \bar{c} helyett annak nyolczadát a \underline{c} -ét veszszük, a harmad hangköz helyett hatod hangközt kaptunk:

18. Hogyan nevezzük ezen eljárást, mely által a hangköz alsó hangját annak felső nyolczadával cseréljük föl?

Azon eljárást, mely által a hangköz alsó hangját annak felső nyolczadával cseréljük föl, a *hangköz megfordításának* nevezzük.

19. Mit tapasztalunk a hangközök megfordításánál?

A hangközök megfordításánál azt tapasztaljuk, hogy a fordítás által a hangköz úgy távolságra, mint a távolság módosítására nézve megváltozik. Az előbbi példában a $\bar{c}-\bar{e}$ nagy harmad, míg az $\underline{e}-\underline{c}$ kis hatod.

20. Mily szabály érvényes a megfordításnál a távolság s annak módosulására nézve?

A távolságra nézve a következő számsor az irányadó:

$$\begin{array}{c} \left(\begin{array}{c} 1 \\ 8 \end{array} \right) \begin{array}{cccccc} 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 \end{array} \left(\begin{array}{c} 8 \\ 1 \end{array} \right) \\ \hline 9 \ 9 \ 9 \ 9 \ 9 \ 9 \end{array}$$

a mi azt jelenti, hogy a másod megfordítva hetedet, a harmad hatodot, a negyed ötödöt, az ötöd negyedtet, a hatod harmadot, a heted másodot ad, vagyis az eredeti hangköz és az ebből fordítás által keletkezett hangközök nevei együtt véve mindig 9-es számot adnak.

A mi pedig a távolság módosításának fokát illeti: a tiszta hangközök megfordítva is tiszta hangközöket adnak, míg a nagyból kicsi, a kicsiből nagy, bővítettből szűkített, szűkítettből bővített hangköz keletkezik.

Jegyzet. Dolgozza ki a tanuló a hangközöket az összes kemény hangsorokban s azután dolgozza ki a feladatokat a hangközök megfordításával.

XXVII. A hármas hangzatok megfordítása.

1. Milyen hangközökből állnak a hármas hangzatok?

A hármas hangzatok harmad és ötöd hangközökből állnak, csakhogy a kemény hármasnál a harmad *nagy*, a lágynál *kicsi*.

2. A hármas hangzatnál mindig az alaphang van legalul?

Nem, mert legalul lehet a harmad, vagy ötöd is.

3. Változik-e ez által a hármas hangzat?

Nem, mert a kemény hármas kemény, a lágý pedig lágý marad, bármelyik hang áll alul, csupán a hangzat hangjainak sorrendje változik.

4. Hogyan nevezzük a hangzat hangjainak sorrendjét az alul levő hangtól számítva?

A hangzat hangjainak sorrendjét — a legalsó hangtól számítva — *állásnak* nevezzük.

5. Hányféle állás van a hármas hangzatoknál?

A hármas hangzatoknál kétféle állás van, u. m.: *alap- és fordított* állás.

6. Mikor van a hangzat alapállásban?

Alapállásban a hangzat akkor van, ha az *alaphang* van legalul.

7. Mikor van a hangzat fordított állásban?

Fordított állásban a hangzat akkor van, ha a harmad vagy ötöd a hangzat legalsó hangja.

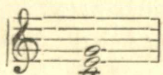
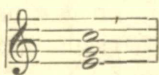
8. Hány fordítás lehetséges tehát a hármas hangzatnál?

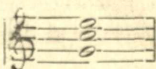
A hármas hangzatnál két fordítás lehetséges.

9. Hogyan nevezzük a hármas hangzat fordításait?

Első fordításnak, ha a *harmad* és *második fordításnak*, ha az *ötöd* van alul.

10. Milyen lesz tehát a kemény C hármas hangjainak sorrendje a különböző állásokban?

Alapállásban: első fordításban:

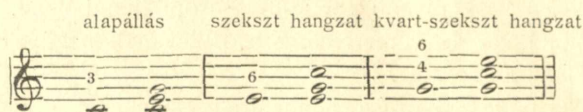
második fordításban:

11. A hangközöket tekintve, hogyan nevezzük a fordításokat?

Az első fordításban harmad és hatod hangközök vannak s azért az első fordítást *harmad-hatod-* vagy egyszerűen csak *hatod-* (szekszt-) hangzatnak nevezzük. A második fordítás negyed és hatod hangközökből áll, azért a második fordítást *negyed-hatod-* (kvart-szekszt-) hangzatnak is nevezzük.

12. Ki lehet-e írni rövidebben a hangzatok egyes állásait és hogyan?

A hangzatok egyes állásait úgy írjuk ki rövidebben, hogy a hangzatnak csak a legelső hangját írjuk le s a fölé jegyzett szám fejezi ki a hangzat állását, így:

13. Hol alkalmazzuk ezen rövidített írásmódot?

Ezen rövidített írásmódot a *sámjelzett basszusnál* (general bass) alkalmazzuk.

14. Mít értünk *basszus* hang alatt?

Basszus hang alatt értjük azon hangokat, melyekre a zenemű kíséretéül szolgáló összhangzatok vannak fölépitve.

15. Mi a különbség az alaphang és a basszus hang között?

A különbség a basszus és az alaphang között az, hogy a basszus hang mindig legalul van (innen neve is basszus = mély), míg az alaphang állhat máshol is, pl.:

itt az *F*-kulcsban levő *c* a basszus hang, az alaphang pedig a *c*.

16. Hogyan nevezzük a hangzat egyes hangjainak sorrendjét a legfelső hangtól számítva?

A hangzat egyes hangjainak sorrendjét a legfelső hangtól számítva *fekvésnek* nevezzük.

17. Hány fekvése lehet a hármas hangzatnak?

A hármas hangzatnak *három* fekvése van, mert vagy az alap-, vagy a harmad-, vagy az ötödhang lehet legfelül.

18. Hogyan nevezzük a hármas hangzat egyes fekvéseit?

Nyolczadfekvésnek, ha az alap, *harmadfekvésnek*, ha a harmad és *ötödfekvésnek*, ha az ötödhang áll legfelül.

19. Hogyan nevezzük a hangzat egyes hangjait?

A hangzat egyes hangjait *szólamoknak* is nevezzük.

20. Honnan származik ezen elnevezés?

Ezen elnevezés az emberi hang négy főbeosztásától (szoprán, alt, tenor, basszus) származik, mivel a hang magasságának megfelelőleg a hangzat egyes hangjai a basszus-, tenor-, alt- vagy szoprán-szólamba tartoznak.

21. Mivel a hármas hangzat csak három hangból áll, mit kell tenni, hogy az emberi hang beosztásának megfelelőleg négy szólamot kapjunk?

Hogy a hármas hangzatnál négy szólamot kapjunk, meg kell kettőztetni a hangzat valamely hangját, pl.:

stb.

22. Hányszólamú lesz most a hangzat és hogyan nevezzük az egyes szólamokat?

A hangzat most *négyszólamú* lesz s a szólamokat így nevezzük: a legalsó, a basszus hang lesz a *basszus-szólam* (a példában *c, é, g*), a fölötte levő hang (itt az *e, c, g*) a *tenor*, a harmadik hang (*g, g, c*) *alt* és a legfelső (*c, c, e*) a *szoprán-szólam*.

Jegyzet. Irja le a tanuló az összes kemény és lágy hármasokat négyszólamúlag minden állásban és fekvésben a következő minta szerint:

harmad fekvésben ötöd fekvésben nyolczad fekvésben

alapállás

1-ső fordítás
vagy szekszt
hangzat

2-dik fordítás
vagy kvart-
szekszt
hangzat

XXVIII. A dallami (melodikus) lágysorok.

1. Van-e még más fajta is a lágysornak az összhangzatin kívül?

Igen.

2. Hogyan keletkezik ez a harmadik fajta lágysor?

A harmadik fajta lágysor úgy keletkezik, hogy az eredeti lágyskálának nemcsak a VII-ik, hanem a VI-ik lépcsője helyett is másik hangot veszünk egy féltávolsággal feljebb.

3. Mi volt az oka ezen hangsorképzésnek?

Ezen hangsorképzésnek oka az volt, hogy az összhangzati lágyskálánál a VI. és VII. lépcsők között levő $1\frac{1}{2}$ távolság az éneklésnél nehézséget okoz.

4. Hogyan nevezzük az így módosított lágyskálát?

Az így módosított lágy skálát *dallami* (melodikus) skálának nevezzük, mivel különösen az énekzenében fordul elő s különben is dallamosabb hangzású, mint az összhangzati.

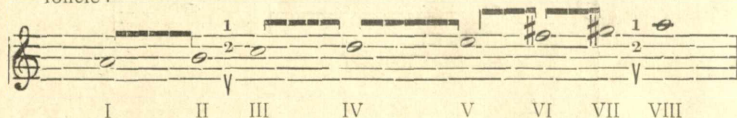
5. Megmarad-e a módosítás a dallami lágy skálában a hangok lefelé való haladásánál is?

Nem, mert lefelé az eredeti lágy skálának a VI. és VII. lépcsője fog hangzani.

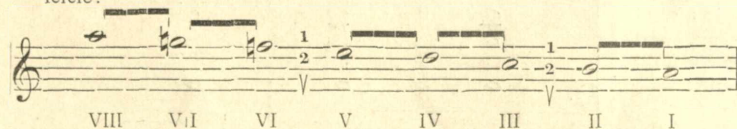
6. Hogyan változtatjuk tehát az eredeti lágy hangsort dallamivá?

Úgy, hogy fölfelé a VI. és VII-ik lépcsőnél egy féltávolsággal feljebb levő hangot veszünk, lefelé pedig visszaállítjuk az eredeti skála hangjait; tehát:

fölfelé:

lefelé:

7. Hogyan módosul tehát a távolságok elhelyezése a dallami lágy skálánál fölfelé?

A dallami lágy skálánál a féltávolságok a II. és III., VII. és VIII. lépcsők között lesznek fölfelé, lefelé az eredeti elhelyezés áll vissza, vagyis II. és III., V. és VI. lépcsők közt lesznek ismét a féltávolságok.

Fegyzet. Alakítsa át a tanuló az összes eredeti lágy skálákat dallamiakká.

XXIX. Hangnemek rokonsága.

1. Mit tapasztalunk a hangsoroknál az előjegyzésekre vonatkozólag?

A hangsoroknál az előjegyzésekre vonatkozólag azt tapasztaljuk, hogy minden előjegyzésnek kétféle hangsor, egy kemény és egy lágy felel meg, pl. egy kereszttel van a kemény *G*, de egy kereszttel van a lágy *é* is.

2. Hogyan nevezzük az egyenlő előjegyzéssel bíró kemény és lágy hangsorokat?

Az egyenlő előjegyzéssel bíró kemény és lágy hangsorokat *rokon hangsoroknak*, vagy mivel a hangsorok alapjául szolgálnak a hangnemeknek, *rokon hangnemeknek* nevezzük.

3. Miért nevezzük az egyenlő előjegyzéssel bíró hangnemeket rokon hangnemeknek?

Azért, mert az ily hangnemeknek legtöbb hangja közös és egyik a másikkal fölcserélhető.

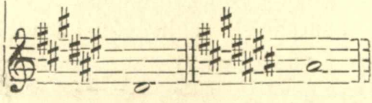
4. Melyek lesznek tehát a rokon hangnemek?

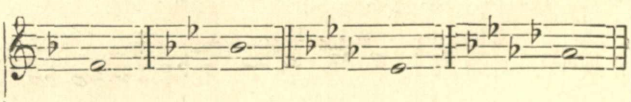
A rokon hangnemek a következők:

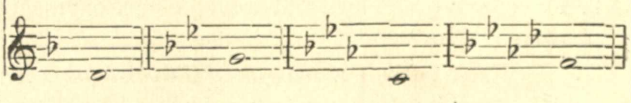
kemény :

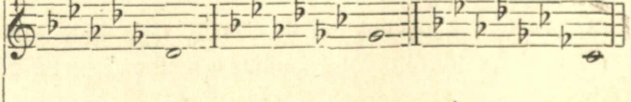
lágy :

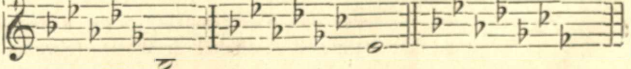
kemény :

lágú :

kemény :

lágú :

kemény :

lágú :

5. Mily távolságban állanak a rokon hangnemek alaphangjai egymástól?

A rokon hangnemek alaphangjai egymástól harmad-távolságban állanak.

6. Hogyan tudjuk meg tehát valamely kemény hangnem rokon lágy hangnemének alaphangját?

Valamely kemény hangnem rokon lágy hangnemének alaphangját úgy tudjuk meg, ha a kemény hangnem alaphangjának *alsó harmadát* veszszük, pl. a kemény *fisz*-nek alsó harmada a *disz*, tehát a lágy *disz* hangnem lesz rokon a kemény *fisz*-szel.

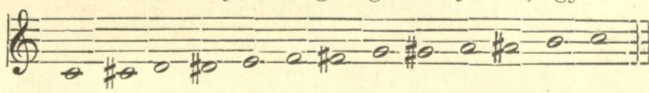
7. Hogyan tudjuk meg valamely lágy hangnem rokon kemény hangnemének alaphangját?

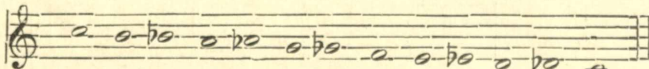
Valamely lágy hangnem rokon kemény hangnemének alaphangját úgy tudjuk meg, ha a lágy hangnem alaphangjának *felső harmadát* veszszük, pl. a lágy *gisz*-nek felső harmada a *h*, tehát a lágy *gisz* szel rokon lesz a kemény *H*.

XXX. Kromatikus és enharmonikus hangsorok.

1. Hogyan írjuk le a zenében használt összes hangokat egy nyolczad terjedelemben?

A zenében használt összes hangokat egy nyolczad terjedelemben a módosító jelek segítségével írjuk le, így:

fölfelé:

lefelé:

2. Milyen távolságok szerint következnek egymásután a hangok ezen sorban?

Ezen sorban a hangok *féltávolságok* szerint következnek egymásután.

3. Hogyan nevezzük az ily féltávolságonkint következő sort?

Az ily féltávolságonkint következő sort *kromatikus* vagy *szinezett* hangsornak nevezzük.

Jegyzet. Ezen elnevezés onnan származik, hogy a régiek a módosított hangokat szinezett betűkkel irták le (chroma görögül annyit tesz, mint szín).

4. Hány ilyen kromatikus hangsor van?

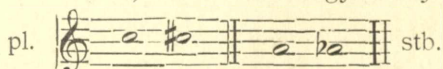
Csak egy, mivel ennek a sornak nincs határozott alaphangja s így bármily hangot vehetünk kiindulási pontnak, a hangsor mindig ugyanaz marad.

5. Hányféle féltávolságot veszünk észre a kromatikus hangsornál?

Kétfélet, olyanokat, melyeknél a féltávolságot képező két hang ugyanazon a fokon s olyanokat, melyeknél a két hang két egymás mellett levő fokon van.

6. Hogyan nevezzük az oly féltávolságot, melynél a két hang ugyanazon a fokon van?

Azt a féltávolságot, melynél a két hang ugyanazon a fokon van, *kromatikus* vagy *kis féltávolságnak* nevezzük,

11. Hogyan nevezzük az oly hangokat, melyek hangzásra nézve megegyeznek s csak kiírásra különböznek?

Az oly hangokat, melyek hangzásra megegyeznek s csak kiírásra különböznek, *enharmonikus* hangoknak nevezzük.

12. Van-e mégis valami kis különbség két ily hang között?

Igen csekély különbség van, mely azonban csak a vonós hangszereknél és az énekzenénél tűnik fel.

13. Hogyan nevezzük az enharmonikus hangokból álló sort?

Az enharmonikus hangokból álló sort *enharmonikus hangsornak* nevezzük.

XXXI. Rendkívüli ütemek, szinkopa.

1. Mi a főszabály az összetett ütemek képzésénél?

Az összetett ütemek képzésénél a főszabály az, hogy páros ütemet párossal, páratlant páratlannal teszünk össze.

2. Előfordul-e az az eset, hogy páros ütem páratlannal van összetéve?

Igen.

3. Hogyan nevezzük az oly összetett ütemet, mely páros és páratlan ütem egybevonásából keletkezik?

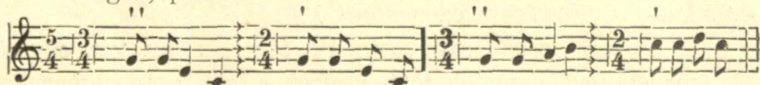
Az oly összetett ütemet, mely páros és páratlan ütemek egybevonásából keletkezik: *rendkívüli* ütemnek nevezzük.

4. Milyen rendkívüli ütemek fordulnak elő leggyakrabban?

Leggyakrabban előfordul az $\frac{5}{4}$, mely a $\frac{3}{4}$ és $\frac{2}{4}$ -es ütem összeállításából és a $\frac{7}{4}$, mely a $\frac{4}{4}$ és a $\frac{3}{4}$ -es ütem egybevonásából keletkezik.

5. Fordul-e elő a magyar zenében ilyen rendkívüli ütem?

Igen, pl.:

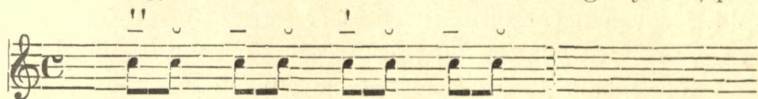

6. Hogyan történik a hangsúlyozás ily rendkívüli ütemnél?

A szabály szerint, vagyis az egyszerű ütemek első hangjai lévén hangsúlyosak, ezeknek hangsúlyai megmaradnak az összetételben is.

7. Mit kell megjegyezni még általában a hangsúlyozásra?

A hangsúlyozásra általában azt kell még megjegyezni, hogy nemcsak az ütemnek egyes részei, hanem az ütemet képező egyes időértékek is többé-kevésbé hangsúlyosak, pl.:

Ezen példában az ütem negyedek időértékekre van beosztva. Ha mi a negyedeket felosztjuk, a felosztás által keletkezett kétnyolcadak közül az első mindig egy kevésbé nyomatékosabb.

8. Milyen részekre osztjuk fel tehát az egyes hangokat?

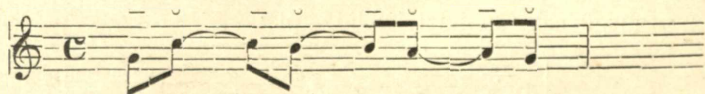
Az egyes hangokat súlyos és súlytalan részekre osztjuk fel.

9. A hangnak melyik része súlyos?

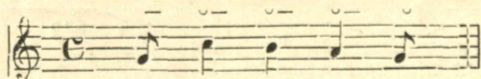
A hangnak mindig első része súlyos.

10. Eshetik-e valamely hangnak első része súlytalan, a másik súlyos időrészt és mikor?

Oly esetben eshetik valamely hang első része súlytalan és a második része súlyos időrészt, ha két olyan egyenlő magasságú hang van összekötve, melyek közül az első súlytalan, a második súlyos időrésztre esik, pl.:

vagy rövidebben kiírva:

11. Hogyan nevezzük az ily összekötés által keletkezett hangokat?

Az ily összekötés által keletkezett hangokat *összevont hangoknak*, vagy *szinkopáknak* nevezzük.

12. Mi lesz tehát az összevont hang vagy szinkopa?

Az összevont hang vagy szinkopa oly hang, mely egy súlytalan és egy súlyos időrészből áll.

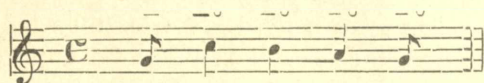
13. Megmarad-e a szinkopáknál az eredeti hangsúlyozás?

Nem, hanem azon szabály szerint, hogy minden hangnak első része súlyos, a szinkopáknál is az első részt hangsúlyozzuk.

14. Hogyan nevezzük ezen eljárást?

Ezen eljárást *hangsúlycserének* nevezzük, mivel általa fölcseréljük az egyes részek hangsúlyát.

A hangsúlyozás tehát ez lesz a föntebbi példában:

XXXII. Rendkívüli beosztás (folytatása a XVI. fejezetnek).

1. Melyek még a rendkívüli beosztások?

A rendkívüli beosztások még a *quintolák*, *szeptolák*, *novemolák*, *decimolák* stb.

2. Hogyan keletkeznek ezen rendkívüli beosztások?

Úgy keletkeznek, ha valamely időértéket 5 (quintola), 7 (szeptola), 9 (novemola), 10 (decimola) stb. részre osztunk.

3. Hogyan jelöljük meg a rendkívüli beosztást?

A rendkívüli beosztást egy ívvel s alatta a beosztásnak megfelelő számmal jelöljük, pl.:

4. Mily rendkívüli beosztás fordulhat még elő?

Előfordulhat még az úgynevezett kvartola, ha 3 hangértéket *négy* és a *duola*, ha 3 hangértéket *két* egyenlő idő-részre kell osztani, pl.:

XXXIII. Ékesítések (melisma).

1. Mit nevezünk ékesítéseknek?

Ékesítéseknek (melisma) nevezük azon hangokat, melyek a dallam valamely főhangja körül csoportosulnak s arra szolgálnak, hogy a dallam folyását simábbá, hajlékonyabbá tegyék.

2. Honnan veszik idejüket az ékesítések?

Az ékesítések idejüket azon hangtól veszik, melynek ékesítésére szolgálnak.

3. Hogyan jeleztenek az ékesítések?

Az ékesítések részint apróbb hangjegyek által, részint bizonyos jelek segítségével jegeztetnek.

4. Hányféle faját különböztetjük meg az ékesítéseknek?

Az ékesítéseknek négyféle faját különböztetjük meg, melyek a következők: 1. *előke* (Vorschlag), 2. *utóka* (Nachschlag), 3. *parányzó* (mordent), 4. *trilla*.

5. Mit nevezünk előkének?

Előkének nevezük azon egy vagy több hangból álló ékesítést, mely a főhang előtt áll.

6. Hányféle az előke?

Az előke 1. *egyszerű*, ha egy és 2. *összetett*, ha több hangból áll.

7. Az egyszerű előke hányféle, tekintve az időt?

Az egyszerű előke, az időt tekintve, *rövid* vagy *hosszú* előke.

8. Hogyan jelezzük a rövid előkét?

A rövid előkét egy kisalakú hangjeggyel jelöljük, melynek szára egy ferde vonással van keresztülhúzva:

Leírás:

Kivétel:

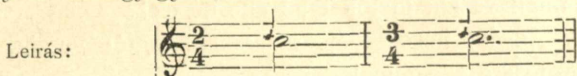

9. Mennyit ér a hosszú előke?

A hosszú előke annak a hangnak felét éri, mely előtt áll; ha pedig a főhang mellett még pont is van, akkor a hosszú előke a főhang idejét, a főhang pedig a pont idejét kapja.

10. Hogyan jellezzük a hosszú előkét?

A hosszú előkét olyan kis hangjeggyel jegyezzük, mely a főhangjegynek felét éri, pl.:

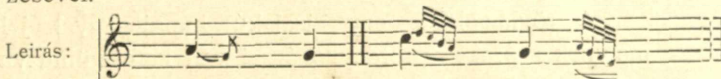
11. Hogyan jegyezzük az összetett előkét?

Az összetett előkét szintén kisalakú hangjegyekkel jelöljük, pl.:

12. Mi az utóka?

Az utóka egy vagy több hangból álló ékesítés, mely a főhang után következik. Jelzése megegyezik az előke jelzésével.

13. Miből áll a parányzó?

A parányzó a főhangból és annak felső és alsó másodából áll.

14. Mi a parányzó jele ?

A parányzó jele egy fektetett S alak, melynek kezdőpontja fülül ∞ vagy alul \sim esik.

15. Hogyan képezzük a parányzót ?

A parányzót úgy képezzük, hogy a főhangot a felső és alsó másod közé vesszük.

16. Mi mondja meg azt, hogy a parányzó a felső vagy alsó másoddal kezdődik ?

Hogy a parányzó melyik másoddal kezdődik, azt a jel mondja meg. Ha ugyanis a jel felülről kezdődik ∞ , akkor az alsó, ha alulról \sim , akkor a felső másoddal kezdjük a parányzót.

17. Hogyan jelezzük azt, ha a főhangzó valamelyik másodát módosítani kell ?

Ha a főhang valamelyik másodát módosítani kell, a jel fölé vagy alá irt módosító jellel jelezzük, a szerint, a mint a felső vagy alsó másodot kell módosítani.

18. Hová írjuk a parányzó jelét ?

A parányzó jelét a hangjegy fölé ($\overset{\sim}{\text{f}}$) vagy utána ($\text{f}\sim$) írjuk.

19. Mit jelent a parányzó jel, ha a hangjegy fölé van írva ?

Ha a parányzó a hangjegy fölé van írva, azt jelenti, hogy a parányzót mint előkét, a főhang előtt képezzük, pl.

Leírás:

Kivétel:

20. Mit jelent a parányzó jel, ha a hangjegy után van írva ?

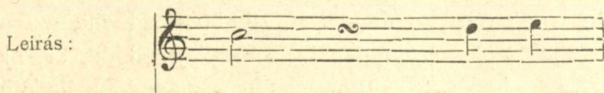
A parányzó jel, ha a hangjegy után van írva, azt jelenti, hogy a parányzót a főhang után mint utókát képezzük.

21. Hányféle esetet kell megkülönböztetni, ha a parányzó jele a főhang után van?

Kétfélet, ha 1. a hangjegy mellett nincs pont, 2. ha a hangjegy mellett pont van.

22. Mire kell vigyázni a kivitelnél, ha a hangjegy mellett pont nincs?

Arra, hogy a parányzót összekapcsoljuk a következő hanggal, pl.:

23. Mire kell vigyázni a kivitelnél, ha a főhang mellett pont van?

Arra, hogy a pont idejére jöjjön a parányzót befejező főhang mégegyszer, pl.

24. Mi a trilla?

A trilla nem egyéb, mint a főhang gyors váltakozása a felső másoddal.

25. Hányféle a trilla?

A trilla négyféle, u. m.: 1. *közönséges trilla*, 2. *parány-trilla*, 3. *gyöngy-trilla*, 4. *láncz-trilla*.

26. Mivel kezdődik a közönséges trilla?

A közönséges trilla rendszeren a főhanggal kezdődik.

27. Kezdődhetik a trilla más hanggal is?

Igen, a felső vagy alsó másoddal.

28. Hogyan jelezzük a trilla kezdő hangját, ha nem a főhanggal kezdődik?

A trilla kezdő hangját előkével jelezzük.

29. Hogyan végződik a trilla?

A trilla a főhanggal végződik.

30. Mi előzi meg a trilla bevezetését rendszeren?

A trilla bevezetését rendszeren utóka előzi meg.

31. Mi a trilla jele?

A trilla jele: *tr*

Leírás:

Kivitel:

Leírás:

Kivitel:

32. Mi a parány-trilla?

A parány-trilla a főhangnak egyszeri váltakozása a mellékhanggal.

33. Melyik mellékhangot vesszük a parány-trillánál?

A parány-trillánál a felső másodot vesszük, ha ez a jel és az alsót, ha ez a jel van a hangjegy fölött, pl.:

Leírás:

Kivitel:

34. Mi a gyöngy-trilla?

A gyöngy-trilla rövidebb trilla, melynél szintén vagy a felső, vagy az alsó másod váltakozik a főhanggal. Első esetben a jele , a másodikban .

Leírás :

Kivétel :

35. Mi a láncz-trilla?

A láncz-trilla nem egyéb, mint közönséges trilla, több egymásután következő főhanggal, pl.:

Leírás :

Kivétel :

Leírás :

Kivétel :

XXXIV. Ötös kör.

1. Hány keresztel és hány *bé*-vel képeztük eddig a hangsorokat?

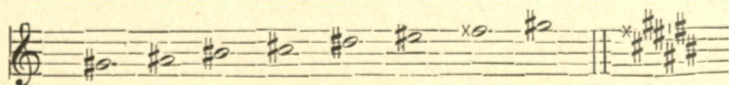
A hangsorokat eddig 7 kereszt és *bé*-vel képeztük.

2. Lehet-e a zenében használt 12 hang mindegyikére hangsort építeni tovább kereszt vagy *bé* fölhasználásával?

Igen, addig, míg 12 keresztet vagy 12 *bét* kapunk.

3. Melyik lesz a *Cisz* után következő hangsor?

A kemény *Cisz* után következő hangsor lesz a *Gisz*.

Fegyzet. Dolgozza ki a tanuló a kemény skálákat 12 keresztig.

4. Hogyan következnek tehát egymásután a kemény hangsorok 12 keresztig?

8 keresztittel lesz *Gisz*, 9-czel *Disz*, 10-zel az *Áisz*, 11-gyel az *Éisz* és 12-vel a *Hisz*.

Jegyzet. Ugyanígy dolgozza ki most a tanuló a kemény hangsorokat 12 *bé*-ig.

5. Melyek lesznek tehát a kemény hangsorok *bé*ekkel 10 *bé*-ig?

8 *bé*-vel lesz *Fesz*, 9-czel *Bébé*, 10-zel *Eszesz*, 11-gyel *Aszasz*, 12-vel *Deszesz*.

12. Mít tapasztalunk a hangsorok ezen képzésénél?

A hangsorok továbbképzésénél azt tapasztaljuk, hogy az utolsó hangsorral úgy a keresztelnél, mint a *bé*knél a kiinduláshoz, a *C*-hez értünk vissza, mert úgy a *Hisz*, mint a *Deszesz* enharmonikusan megfelel a *C*-nek.

13. Hogyan nevezzük a hangsoroknak ezen egymásutánját.

A hangsoroknak ezen egymásutánját *ötös* körnek nevezzük, mert mint a kör, visszatér oda, a honnan kiindul. Ötös körnek pedig azért nevezzük, mert a hangsorok alaphangjai *ötöd* hangközök szerint következnek egymásután, csakhogy a keresztelnél fölfelé, a *bé*knél lefelé kell számítani az *ötödöt*.

14. Használjuk-e a hangsorokat 12 keresztig és *bé*-ig?

Nem, mivel mindegyik hangsor kétszer fordul elő, keresztittel és *bé*-vel s azért a gyakorlatban azt alkalmazzuk, a mely kevesebb előjegyzéssel bír, pl. 10 keresztittel van *Áisz*, az *aisz*-nak pedig enharmonikusan megfelel a *bé*, a kemény *Bé* hangsor pedig 2 *bé*vel van, a gyakorlatban tehát a 10 kereszties *Áisz* helyett a 2 *bé*-vel jegyzett *Bé*-t használjuk.

Ilyen eljárással azután a gyakorlatban csak azok a hangsorok maradnak meg, melyek 7 keresztittel vagy *bé*-vel képeztetnek.

15. Hogyan osztályozzuk a hangsorokat?

A hangsorokat felosztjuk *gyakorlati* és *elméleti* hangsorokra, Gyakorlati hangsorok lesznek a 7 keresztig és *bé*-ig. A többi hangsort elméletinek nevezzük.

Jegyzet. Ugyaníly sorrendben következnek a hármas hangzatok is, továbbá a lágy hangsorok és hármas hangzatok.

XXXV. A kemény és lágy hangsorok egyes lépcsőire épített hármashangzatok.

1. A kemény és lágy hangsoroknál csak az első lépcső lehet hármashangzatnak alapja?

Nem, a kemény és lágy hangsorok minden lépcsőjére építhetünk egy hármashangzatot, ha az egyes lépcsők harmad és ötöd hangközét egyszerre hangoztatjuk.

2. Melyek lesznek a kemény hangsor lépcsőire épített hármashangzatok?

A kemény hangsor lépcsőire épített hármashangzatok a következők lesznek:

k. I. I. k. k. I. sz.

I II III IV V VI VII-o

3. Mily hármashangzatok keletkeznek a kemény hangnemekben?

Az I., IV. és V. lépcsőre épített hármashangzatok kemények lesznek, mivel egy nagy harmadból és tiszta ötödből állnak; a II., III. és VI. lépcsőre épített hármashangzatok lágyak, mivel kis harmadból és tiszta ötödből vannak összetéve; a VII. lépcsőn lévő hármashangzat pedig *szűkített*, mivel alkotó hangközei egy kis harmad és szűkített ötöd.

Jegyzet. Dolgozza ki a tanuló a fentebbi minta szerint az összes kemény hangnemekben a hármashangzatokat.

4. Melyek lesznek a lágy hangnemben előforduló hármashangzatok?

A lágy hangnemben előforduló hármashangzatok a következők:*

I. sz. b. I. k. k. sz.

I II-o III IV V VI VII-o

* Mint már említettük a XXIV. fejezetben, a lágy hangnemben előforduló hármashangzatok képzésénél az összhangzati lágy hangsor szolgál alapul.

5. Mily hármashangzatok keletkeznek a lágyszó hangnemben?

Az I. és IV. lépcsőn lesz lágyszó, az V. és VI. lépcsőn kemény, a II. és VII-iken szűkített, a III-ikon — tekintettel a nagy harmad és bővített ötödre — bővített hármashangzat.

Jegyzet. Dolgozza ki a tanuló az összes lágyszó hangnemekben előforduló hármashangzatokat.

6. Melyek a főbb hármashangzatok úgy a kemény, mint a lágyszó hangnemben?

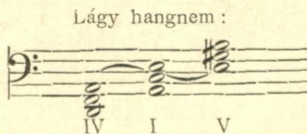
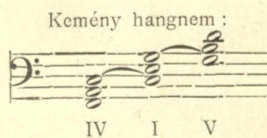
A főbb hármashangzatok úgy a kemény, mint a lágyszó hangnemben az I., IV. és V-ik lépcsőre épített hármashangzatok.

7. Miért fontosak az I., IV. és V. lépcsőre épített hármashangzatok?

Az I., IV. és V. lépcsőre épített hármashangzatok azért fontosak, mert együttvéve magukban foglalják a hangnem összes hangjait, tehát általuk teljesen meg van állapítva a hangnem.

8. Hogyan nevezzük ezt a három főbb hármashangzatot?

Az I. lépcsőn lévő hármashangzatot *alap vagy tonika* (hangnem) hármashangzatnak, a IV-ik lépcsőn lévő *aluralgó*-nak, az V-iken lévő pedig *uralgó hármashangzat*nak nevezzük.

XXXVI. A hármashangzatok legegyszerűbb összekötése alapállásban.

1. Mi szolgál a dallam kíséretéül?

A dallam kíséretéül az összhang szolgál.

2. Mily összhangokat lehet alkalmazni?

Csak oly összhangokat, melyek a dallam hangnemében előfordulnak.

3. Mire kell vigyázni a hármashangzatok alkalmazásánál?

A hármashangzatok alkalmazásánál arra kell vigyázni, hogy az egymásután következő hármashangzatok összekötése szabályos legyen.

4. Mikor lesz szabályos a hangzatok összekötése?

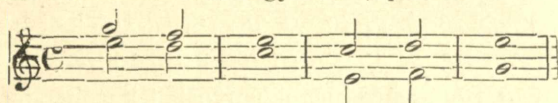
A hangzatok összekötése akkor lesz szabályos, ha az egyes szólamok mozgása is szabályos.

5. A szólamoknak hányféle mozgását különböztetjük meg egymáshoz viszonyítva?

A szólamoknak *három*-féle mozgását különböztetjük meg, u. m.: az *egyenes*, *ellenkező* és az *oldal*-mozgást.

6. Mit nevezünk egyenes mozgásnak?

Egyenes mozgásnak nevezzük, ha két szólam hangjai egyszerre haladnak föl- vagy lefelé, pl.:

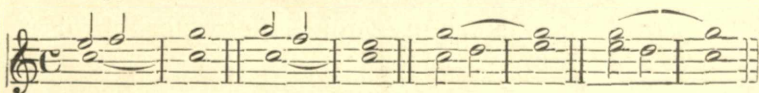
7. Mikor lesz ellenkező a mozgás?

A mozgás akkor lesz ellenkező, ha két szólam közül az egyiknek hangjai föl-, a másikéi lefelé mozognak egy időben, pl.:

8. Mikor keletkezik oldalmozgás?

Oldalmozgás akkor keletkezik, ha két szólam közül csak az egyiknek hangjai mozognak akár föl-, akár lefelé, pl.:

9. Mily hibák keletkezhetnek az összekötéseknél a szólamok mozgása által?

Hibás lesz az összekötés, ha ez által két szólamnak hangjai egyenes mozgásban egymásután következő nyolcad-, vagy tiszta ötöd-hangközt képeznek, pl.:

10. Hogyan nevezzük az ily hibás mozgást?

Az ily hibás mozgást *tiltott nyolczad- és ötöd-menetnek* nevezzük.

11. Hogyan kerüljük el az ily hibás összekötést?

Az ily hibás összekötést úgy kerüljük el, ha két hangzat egybekötésénél a közös hangot vagy hangokat ugyanazon a fokon fekvő hagyjuk, vagy ha nincs a két hangzatnak közös hangja, akkor pedig a szólamokat ellenkező mozgással vezetjük.

12. Mikor nincs két hangzatnak közös hangja?

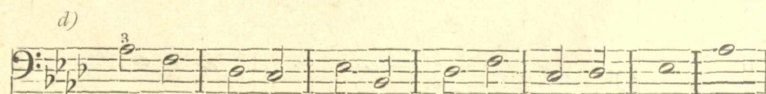
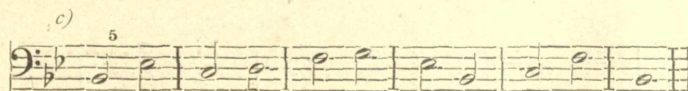
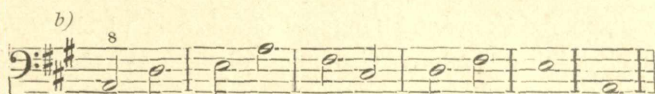
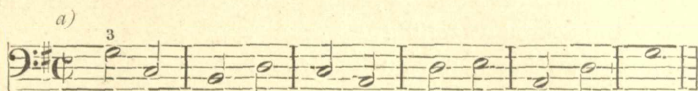
Két hangzatnak akkor nincs közös hangja, ha azoknak alaphangjaik másod-hangközt képeznek, pl. ha össze akarjuk kötni a kemény *C* hangnemben a IV. és V. lépcsőn lévő hangzatokat, az összekötés így történik:

Példák a hangzatösszekötésekre.

Mint látjuk a példából, a közös hangok mindenütt ugyanazon fokon fekvő maradnak, a többi szólamok pedig a következő hangzat legközelebbi hangjára mennek. A hol pedig nincs közös hang, mint a 2., 3. és 4-ik ütemben a II. és III., IV. és V., III. és IV. lépcsők összekötésénél, ott valamennyi szólamot ellenkező mozgással vezetünk. Ezen összekötéseknél mellőzzük a VII. lépcsőn levő szüki-

tett hármast, mivel annak alaphangja a vezetőhang, mely érzékeny voltánál fogva kettőzést nem tűr.

A tanuló dolgozza ki az alábbi példákat a föntebbi minta szerint. A példáknál csak a basszus van leírva. Hogy milyen fekvésben kezdje a tanuló, azt az első hangzat fölé irt számjegy mutatja. (Az alábbi példákat különben ajánlatos más hangnemekben is kidolgozni.)

13. Hogyan történik a hármast hangzatok összekötése lágy hangnemben?

A hármast hangzatok összekötése ugyanoly szabályok szerint történik a lágy hangnemben, mint a keményben.

14. Milyen lépcsők összekötésére kell mégis vigyázni?

Vigyázni kell a II-o és V., V. és VI., VI. és V-ik lépcsők összekötésénél.

15. Miért kell ezen lépcsők összekötésénél vigyázni?

Azért, hogy az összekötés alkalmával előforduló bővített másodlépést, mely szintén nincs megengedve, elkerüljük.

16. Hogyan kerüljük el a bővített másodlépést?

Úgy, hogy a II-o és V. lépcsőkön lévő hármast hangzatokat ellenkező mozgással kötjük össze; az V. és VI., VI. és V-ik lépcsők összekötésénél pedig mindig a VI. lépcsőn levő hangzatnak harmadát kettőztetjük meg, pl. :

a) hibás, e helyett b) hibás, e helyett hibás, e helyett

II-o V II-o V V VI V VI VI V VI V

17. Mire vonatkozik a basszus fölött magánosan álló módosítójel?

A basszus fölött magánosan álló módosítójel mindig a harmadra vonatkozik.

Jegyzet. Az alábbi minta szerint dolgozza ki a tanuló a hangzatösszekötéseket az adott hangnemekben először, azután a basszusokat más hangnembe írva dolgozza ki újra.

V VI II-o V VI V

a)

VI V II-o V

b)

V II-o VI V

c)

II-o V VI

d)

V VI II-o

XXXVII. Uralgó hetedhangzat, zárlatok.

1. Vannak-e a hármas hangzatokon kívül még más hangzatok is?

Igen, az úgynevezett *hetedhangzatok*.

2. Hogyan keletkeznek a hetedhangzatok?

A hetedhangzatok úgy keletkeznek, ha valamely hármas hangzathoz az alaphangnak hetedét veszszük.

3. Hangzásra nézve milyen jelleggel bírnak a hetedhangzatok?

Hangzásra nézve a hetedhangzatok *széthangzók* a hetedhangköz miatt.

4. Milyen hangzatnak kell következni a hetedhangzat után?

A hetedhangzat után mindig egy *összhangzó hangzatnak*, tehát kemény vagy lágy hármasnak kell következni, hogy a hetedhangzat által előidézett dissonantia a hármas hangzat consonantiájában találjon megnyugvást.

5. Hogyan nevezzük azon eljárást, mely által a dissonáns hangzat szólamait úgy vezetjük, hogy a dissonantiát consonantia váltsa föl?

Azon eljárást, mely által a dissonáns hangzat szólamait úgy vezetjük, hogy a dissonantiát consonantia váltsa föl: *feloldásnak* nevezzük.

6. Hogyan oldjuk fel a hetedhangzatot?

A hetedhangzatot úgy oldjuk föl, hogy a hetedhangköz *mindig* lefelé vezetjük, az ötödöt egy másoddal le- vagy fölfelé, a harmadot fölfelé, az alaphang az alötödre lép, ha a basszusban, vagy maradhat a helyén, ha más szólamban fordul elő.

7. Melyik hetedhangzat bír különös fontossággal?

Különösen fontos az V-ik lépcsőre épített hetedhangzat, melyet *uralgó hetednek* nevezünk.

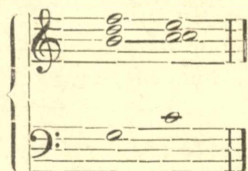
8. Hova oldja föl magát az uralgó heted?

Az uralgó heted az alaphármasba oldja föl magát.

9. Hogyan történik a feloldás?

A feloldás úgy történik, hogy a hetedhangzat hetedközét az alaphármas *harmadára*, ötödét az alapra vagy

harmadra, harmadát az alaphangra és a heted alaphangját a hármas alaphangjára vezetjük, így :

- 10. Mi fog hiányozni ezen feloldásnál a hármas hangzathból?

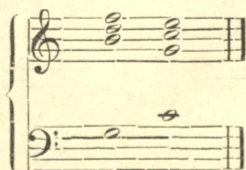
Ezen feloldásnál a hármas hangzathból az *ötöd* fog hiányozni.

11. Lehet-e feloldani a hetedhangzatot úgy, hogy a hármas hangzathot teljesen megkapjuk?

Hogy a hármas hangzathot teljesen megkapjuk, a hetedhangzat harmadát lefelé vezetjük a hármas hangzat ötödére.

12. Mikor lehetséges ez a feloldás?

Ez a feloldás csak akkor lehetséges, ha a hetedhangzat harmada a két középső szólam valamelyikében van és a hetedhangzat alaphangja fölfelé megy, pl. :

13. Hányféle fekvése van a hetedhangzatnak?

A hetedhangzatnak 8-ad, 3-ad, 5-öd és 7-ed fekvése van. Négyszólamú használatánál a 8-ad fekvésben kihagyjuk az ötödöt, mint kevésbé lényeges hangot :

14. Hányféle állása van a hetedhangzatnak?

A hetedhangzatnak *alap-* és *fordított* állása van.

15. Hány fordítás lehetséges a hetedhangzatnál?

A hetedhangzatnál *három* fordítás lehetséges, u. m.: *első*, ha a *harmad*, *második*, ha az *ötöd* és *harmadik*, ha a *heted* áll legalul.

Alapállás 1-ső ford. 2-ik ford. 3-ik ford.

16. Hogyan jelöljük számjelzéssel a hetedhangzatot?

Alapállásnál a basszus fölé egy 7-es 1-ső fordításnál $\frac{6}{5}$, 2-ik fordításnál $\frac{4}{3}$ és a 3-ik fordításnál egy 2-ös számot írunk, a lépcső mellett pedig minden állásban egy 7-es számmal fejezzük ki, hogy a basszus-hangra hetedhangzatot kell építeni.

Alapállás 1-ső ford. 2-ik ford. 3-ik ford.

V7 V7 V7 V7

Az első fordítást *kvint-szeksz*t, a másodikat *terc-kvart*, a harmadikat *szekund* hangzatnak is nevezzük.

17. Mít veszünk észre a kemény és lágy hangnemek uralgó hetedhangzataira vonatkozólag?

Azt vesszük észre, hogy ugyanazon nevű alaphanggal bíró kemény és lágy hangnemek egy uralgó heteddel bírnak, pl.:

kemény C lágy c

18. Milyen hangzatnak nevezzük még az uralgó hetedet?

Az uralgó hetedet még *zárlati* hangzatnak is nevezzük, mert hangzási jellegénél fogva mintegy a megnyugvás, a bevégzés felé iparkodik.

19. Mikor tűnik fel különösen az uralgó hetednek zárlati jellege?

Az uralgó hetednek zárlati jellege különösen akkor tűnik fel, midőn alapállásból való feloldása által az alap-hármas 8-ad fekvésben kapjuk, pl.:

20. Hogyan nevezzük az uralgó hetedhangzatnak az alapállásból való feloldását?

Az uralgó hetedhangzatnak az alapállásból való feloldását *zárlatnak* (Kadenz) nevezzük.

21. Hányféle a zárlat?

A zárlat kétféle, u. m.: *teljes*, ha a feloldás által a hármas hangzatot 8-ad fekvésben és *nem teljes*, ha a hármas hangzatot 3-ad vagy 5-öd fekvésben kapjuk.

22. Hol alkalmazzuk különösen a teljes zárlatot?

A teljes zárlatot a zenemű végén alkalmazzuk.

Fegyzet. Dolgozza ki a tanuló a teljes zárlatokat minden hangnemben a következő minta szerint:

kemény C lágy c

kemény *G* lány *g*

The image shows two staves of music. The top staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). It contains four measures of music, each with a whole note chord. The chords are G4, A4, B4, and C5. The bottom staff is in bass clef with the same key signature and time signature. It contains four measures of music, each with a whole note chord. The chords are G2, A2, B2, and C3. The two staves are bracketed together on the left side.

És így tovább a kem. *D* lány *d*, kem. *A* lány *a*, kem. *E* lány *e*, kem. *H* lány *h*, kem. *Fisz* lány *fisz*, kem. *Cisz* lány *cisz* hangnemekben és ugyanígy a *bé*-vel jegyzett kemény hangnemek sorrendjében.

XXXVIII. Tömör és szétszórt összhangosítás, a hangzatok felbontása.

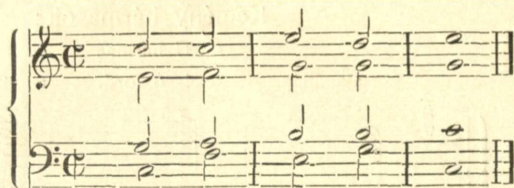
1. Mit nevezünk tömör összhangosításnak?

Tömör összhangosításnak nevezzük az oly összhangosítást, midőn a szólamok megtartják rendes helyeiket s ez által egymáshoz lehetőleg közel mozognak, pl.:

The image shows two staves of music. The top staff is in treble clef with a common time signature (C). It contains four measures of music, each with a whole note chord. The chords are G4, A4, B4, and C5. The bottom staff is in bass clef with the same time signature. It contains four measures of music, each with a whole note chord. The chords are G2, A2, B2, and C3. The two staves are bracketed together on the left side.

2. Mit nevezünk szétszórt összhangosításnak?

Szétszórt összhangosításnak nevezzük az oly összhangosítást, melynél az alt szólamot egy nyolczaddal lejjebb vesszük és ez által az egyes szólamok egymástól távolabb esnek, pl. a föntebbi példa szétszórt összhangosítással:

3. Mit értünk hangzatfelbontás alatt?

Hangzatfelbontás alatt értjük azon eljárást, melynél fogva a hangzat hangjait nem egyidőben, egyszerre, hanem egymásután hangoztatjuk, így:

alapállás felbontva, 1-ső ford. felbontva, 2-dik ford. felbontva.

Ugyanígy lehet a hetedhangzatokat is felbontani.

Fegyzet. Változtassa át a tanuló a kemény és lágy hármások, tömör összhangosítását szétszórttá, azután dolgozza ki a kemény és lágy hármások és uralgó hetedek felbontását minden állásban, az alábbi minta szerint:

Kemény hármások:

alapállás C hármás
1-ső ford. 2-ik ford.

Tömör összh.	
Szétszórt összh.	
Felbontás	

Kemény hármasok:

G hármas

alapállás

1-ső ford.

2-ik ford.

Tömör összh.

Szétszórt összh.

Felbontás

KATON JÓZSEF MEGYEI KÖZVETŐSÉG
KECSKEMÉTI KÖZVETŐSÉG

Függelék.

A helyes éneklés szabályai.

1. Mikre kell ügyelni az éneklésnél?

Az éneklésnél ügyelni kell: 1. *a hangvételtre* (intonáció), 2. *a szavak kiejtésére*, 3. *a hangsúlyra*, 4. *az előadásra*.

2. Mit értünk *hangvétel* (intonáció) alatt?

Hangvétel (intonáció) alatt értjük hangszerveinknek azon működését, mely által az énekhang keletkezik.

3. Mik vannak befolyással a hangvételre?

A hangvételre befolyással van: 1. *a testtartás*, 2. *a száj állása*, 3. *a nyelv helyzete*, 4. *a lélekzetvétel*.

4. Mikor lesz helyes a hangvétel?

A hangvétel akkor lesz helyes, ha a testtartás, a száj-állás, a nyelv helyzete és a lélekzetvétel a szabályoknak megfelel.

5. Milyen legyen a testtartás?

A testtartás, akár ülve, akár állva énekelünk, természetes, fesztelen legyen. A testnek hibás tartása a hangszervek működését zavarja s így hibás lesz a hangvétel is.

6. Milyen legyen a száj állása?

A száját sem nagyon kinyitni, sem összeszorítani nem szabad. A száj nyílása éneklés közben körülbelül egy hüvelykujjnyi legyen.

7. Milyen legyen a nyelv helyzete?

A nyelv nyugodtan feküdjék a szájüregben. Akár a szájpadláshoz, akár a fogakhoz szoritjuk a nyelvet, mindig hibás lesz a hangvétel.

8. Milyen legyen a lélekzetvétel?

A lélekezés könnyen és zajtalanul történjék. Úgy a be-, mint a kilégzésnél ügyelni kell arra, nehogy a levegő gyors be- vagy kitódulása által zörej keletkezzék.

9. Mire kell ügyelni a szavak kiejtésénél?

A szavak kiejtésénél ügyelni kell: 1. a magánhangzókra, 2. a mássalhangzókra, 3. a lélekzetvételre.

10. Hogyan ejtjük ki a magánhangzókat?

A magánhangzókat természetükhöz képest más és más szájjállással ejtjük ki.

11. Mire kell ügyelni a magánhangzók kiejtésénél?

A magánhangzók kiejtésénél arra kell ügyelni, hogy föl ne cseréljük az egyes magánhangzókat, pl.: *a* helyett nem szabad *á*-t énekelni, *e* helyett *é*-t stb.

12. Milyen mássalhangzókra kell különös gondot fordítani az éneklésnél?

Az éneklésnél különös gondot kell fordítani az *r*, *s*, *c*, *z*, *sz*, hangokra azért, nehogy erős kiejtés által az *r*-nél recsegő, az *s*, *c*, *z*, *sz*-nél sziszegő hang keletkezzék.

13. Mikor történjék a lélekzetvétel?

A lélekzetvétel mindig valamely szó kiejtése után történjék, mert a szó közepén történő lélekezés, mivel kettészakítja a szót, nemcsak izléstelen, hanem sokszor a szöveg megértését is megnehezíti.

14. Általában mi a fő a szavak kiejtésénél?

Általában a fő az, hogy a szavakat úgy ejtsük ki éneklés közben is, mint a beszédben, hogy a szöveg teljesen megérthető legyen.

15. Mire kell ügyelni a hangsúlyozásnál?

A hangsúlyozásnál ügyelni kell úgy a zenei, mint az értelmi hangsúlyozásra. A zenei hangsúlyt az ütemeknél tárgyaltuk, az értelmi hangsúlyozással a nyelvtan foglalkozik.

16. Mire kell ügyelni az előadásnál?

Az előadásnál általában arra kell ügyelni, hogy az ének kifejezze valóban a zenemű hangulatát. Ez csak úgy történhetik, ha a szöveg értelméhez képest alkalmazzuk azokat a szabályokat, melyeket az előadásról szóló fejezetben tárgyaltunk.

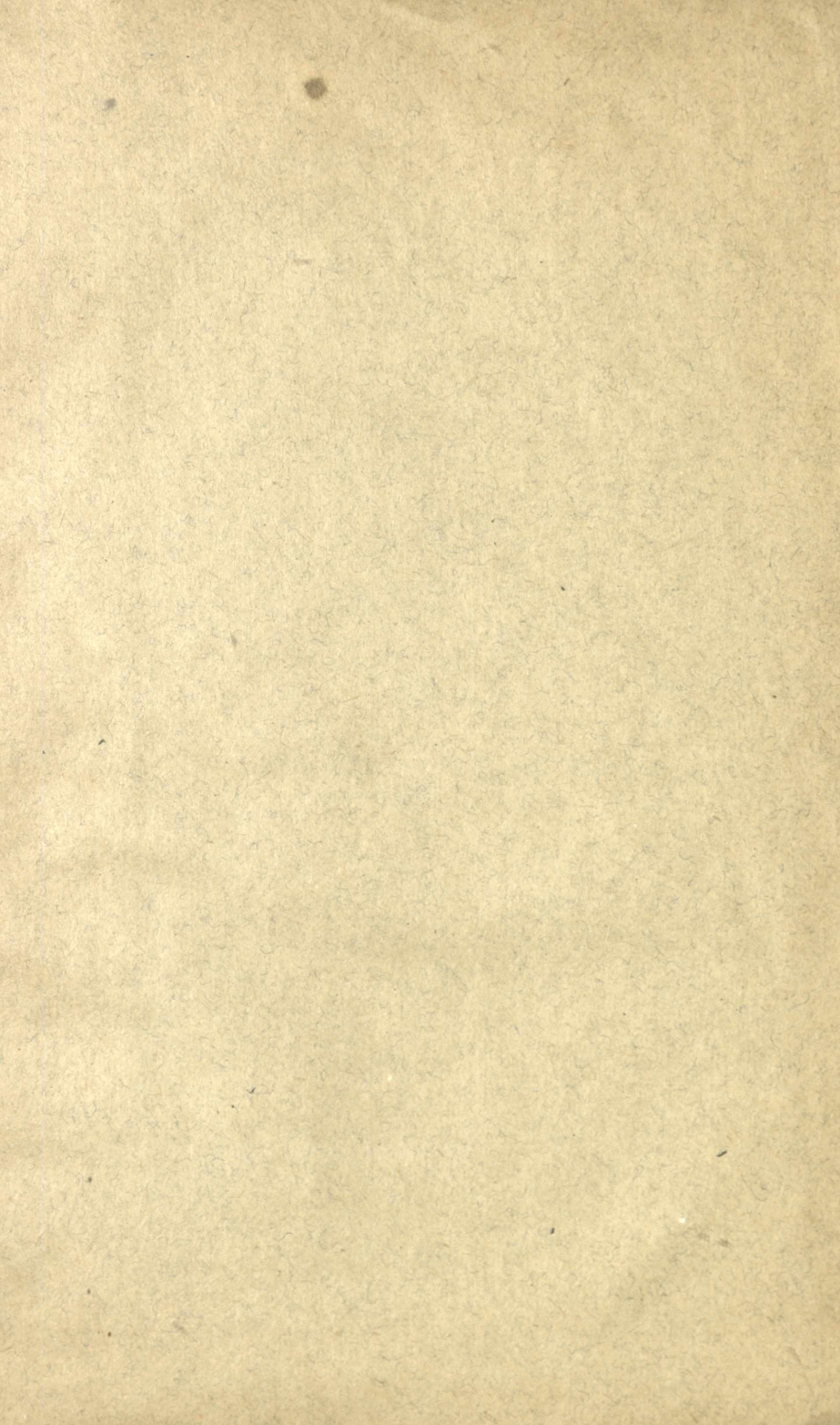

Tartalom.

	Oldal
Előszó	III
Bevezetés	7
I. Hangok felírása, vonalrendszer	8
II. Hangjegyek nevei, kulcsok	9
III. Hangjegyek időértéke	10
IV. Ritmus, dallam	11
V. Ütem	12
VI. Hangjegyek nevei F-kulcsban	15
VII. Szünetjegyek és időértékük	15
VIII. Segédvonalak	16
IX. Nyolczadok	17
X. Hangok, hangtávolság	20
XI. Előadás, előadási jelzések	22
XII. A zenében előforduló rövidítések	24
XIII. Hangköz	29
XIV. Összetett ütemek (folyt. az V. fejezetnek)	30
XV. Csonka ütem (folyt. a XIV. fejezetnek)	33
XVI. Rendkívüli beosztás	34
XVII. Lágý hangsor	35
XVIII. Módosított hangok	36
XIX. Kemény hangsorok kereszttekkel	38
XX. Kemény hármas hangzatok kereszttekkel	40
XXI. Kemény hangsorok és hármas hangzatok <i>bé</i> kkel	41
XXII. Lágý hangsorok és hármas hangzatok kereszttekkel és <i>bé</i> kkel	43
XXIII. Előadás, előadási jelzések (folytatása a XI. fejezetnek)	44
XXIV. Összhangzati lágý hangsorok	49
XXV. Előjegyzés, hangnem	50
XXVI. Mesterséges hangközök, hangközök megfordítása	52
XXVII. A hármas hangzatok megfordítása	56
XXVIII. A dallami lágý hangsorok	59
XXIX. Hangnemek rokonsága	60
XXX. Kromatikus és enharmonikus hangsorok	62

	Oldal
.XXXI. Rendkívüli ütemek, szinkopa (folyt. a XV. fejezetnek) . . .	64
XXXII. Rendkívüli beosztás (folyt. a XVI. fejezetnek)	66
XXXIII. Ékesítések	67
XXXIV. Ötös kör	72
XXXV. A kemény és lágy hangsorok egyes lépcsőire épített hármasok	74
XXXVI. A hármas hangzatok legegyszerűbb összekötése alapállásban .	75
XXXVII. Uralgó hetedhangzat-zárlatok	80
XXXVIII. A tömör és szétszórt összhangosítás, a hangzatok felbontása	84
Függelék :	
A helyes éneklés szabályai	87

90 —

A2140/PT

2019 NOV 3 1

2002 APR 06

2009 SZEP 14

